

Trestný čin vraždy podle § 219 trestního zákona

Diplomová práce

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Prohláším, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval
samostatně a že jsem vypracoval všechny, a nikoli
části pro svou práci čerpající, údaje ve všech
průběžných otázkách.

[Handwritten signature]

Vojtěch Trojánek

2007

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Obsah

Úvod	1
K vybraným kriminologickým aspektům vraždy	2
Vražda z hlediska trestního práva	13
- Úvod.....	13
- K některým starším právním úpravám.....	14
- Ke skutkové podstatě trestného činu vraždy obecně.....	18
- Objekt.....	21
- Objektivní stránka.....	32
- Pachatel.....	39
- Subjektivní stránka a spolupachatelství.....	40
- Některé další otázky.....	47
Závěr	50
Seznam použitých zkratek	52
Seznam literatury	53

Úvod

Ochrana života a zdraví občanů patří v demokratickém právním státě k nejdůležitějším úkolům trestního práva. I když tomu systematika v současnosti platného trestního zákona neodpovídá, je třeba považovat lidský život a zdraví za ty hodnoty, které musí společnost chránit především. To je v souladu se zněním článku 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož má každý právo na život. Právě trestné činy vražd podle § 219 trestního zákona nejzávažnějším a nenapravitelným způsobem porušují zájem společnosti na ochraně lidského života. Přestože tvoří tyto trestné činy mizivou část násilné kriminality, mohou být právě ony díky prezentaci v médiích zdrojem strachu a zneklidnění občanů, jakož i občasného volání po zavedení trestu smrti. Právě u trestného činu vraždy podle § 219 trestního zákona je pro jeho velmi vysokou typovou nebezpečnost pro společnost možno uložit výjimečný trest¹.

Problematika násilné kriminality mě během studia velmi zajímala. Téma diplomové práce jsem zvolil proto, že jsem chtěl více poznat jak trestněprávní aspekty trestného činu vraždy jako znaky jeho skutkové podstaty, možné souběhy s jinými trestnými činy a odlišnosti od nich, tak aspekty kriminologické: tedy zejména charakteristiky pachatelů, jejich motivací a problematiku obětí. Na jedné straně je trestnému činu vraždy věnována poměrně rozsáhlá judikatura, na straně druhé je patrný nedostatek odborných (trestněprávních komplexních) studií na toto téma. To je samozřejmě dobrým důvodem pokusit se vlastní prací částečně přispět ke zkoumání tohoto trestného činu.

Jádrem práce tedy bude charakteristika znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy. Dále otázka souběhů. Na počátku však bude pojednáno o některých kriminologických aspektech vraždy. Platný trestní zákon uvádí pod § 220 trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. Jakkoli není tématem diplomové práce, bude mu věnována pozornost v nezbytných souvislostech s trestným činem vraždy podle § 219.

Rád bych poděkoval za vedení a cenné rady panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. a za poskytnutou pomoc panu JUDr. Martinu Zelenkovi, soudci Vrchního soudu v Praze.

¹ Je-li naplněna některá z kvalifikovaných skutkových podstat v § 219 odst. 2 a při splnění dalších podmínek v § 88 odst. 1 a § 29 odst. 3.

K vybraným kriminologickým aspektům vraždy

Páchání vražd je zavrženímhodné nejen pro neodstranitelnou újmu, kterou působí pachatel oběti a pro bolest, kterou přináší příbuzným a známým oběti, ale rovněž velmi negativně ovlivňuje nálady veřejnosti a vyvolává pocity nejistoty a to, čemu říkáme strach ze zločinu. Vezmeme-li v úvahu, že násilná kriminalita vůbec se na celkové registrované kriminalitě podílí průměrně přibližně 6 %², je skutečnost, že obavy občanů z viktimizace³ právě násilnou kriminalitou vysvětlitelná prezentací zpráv masmédií.⁴

Trestný čin vraždy je řazen do násilné kriminality, což je „pojem kriminologický, nikoli právní.“⁵ Vedle vraždy podle policejní statistiky patří do této kriminality mnoho dalších trestných činů: loupeže, vydírání, útok na veřejného činitele, úmyslná ublížení na zdraví, porušování domovní svobody atd.⁶ Mezi pojmy, které nám pomáhají charakterizovat pachatele vražd a jejich jednání nalezneme vedle násilí též agresí, agresivitu, hostilitu, hněv, antagonismus. Rozlišení hranic těchto pojmů je velmi nesnadnou, ne-li nemožnou záležitostí.⁷ Můžeme přijmout, že agresí je „ubližování, napadání“⁸ Agresivitou je pak osobnostní rys, dispozice chovat se agresivně.⁹ Hostilitu lze definovat jako (Vykopalová) nepřátelský postoj.¹⁰ Násilná trestná činnost je pak vymezována jako „taková trestná činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby (osob), event. přítomnost záměru takový následek způsobit (pokus).“¹¹ Zapletal upozorňuje, že v

² Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 384. Zde je uvedeno za období 1990-2003.

³ „Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.“ (Novotný, O., Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 131)

⁴ K vysvětlení struktury zpráv a jejich prezentaci viz Bourdieu, P. *O televizi*. Brno: Doplněk, 2002. K fenomenu strachu ze zločinu viz Zapletal, J. *Strach ze zločinu a jeho některé souvislosti*. In: Musil, J., Vanduchová, M. (ed.) *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 330-340. K vlivu médií viz s. 336-337 Zapletalovy stati. K fenoménu strachu ze zločinu v USA viz Brown, S. E., Esbensen, F. A., Geis, G. *Criminology. Explaining crime and its context*. Second edition. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1996, s. 391-392.

⁵ Novotný, O., Zapletal, J. *Kriminologie*. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 284.

⁶ www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html

⁷ „Např. pojmy agrese, agresivita, hostilita, violence, antagonismus, násilí apod. mnohdy splývají, nemají přesnou hranici označení konkrétního chování a různými autory bývají pojímány odlišně.“ (Vykopalová, H. *Agrese jako jedna z příčin delikventního a kriminálního chování*. *Trestní právo*, 1998, č. 11, s. 24.

⁸ Novotný, O., Zapletal, J. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 264. Podobně viz Vykopalová, H. cit. dílo, s. 24. Jiné definice viz Nakonečný, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, s. 201-218.

⁹ „Agresivita je premenná osobnosti, relativně trvalá dispozícia správ sa agresivně.“ (Heretík, A. *Extrémna agresí. I. Forezná psychologia vraždy*. Nové Zámky: Psychoprof, 1999, s. 21)

¹⁰ Vykopalová, H. cit. dílo, s. 24.

¹¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. cit. dílo, s. 380. Téměř shodně viz Zapletal, J., *K problematice násilí a násilné kriminality v současnosti*. *Kriminalistika*, 1994, č. 2, s. 149.

„kriminologii se pojem násilí spíše ztotožňuje s pojmem agrese, chápaným ovšem úžeji.“¹²

V této souvislosti se vyskytuje termín kriminální agrese, kterou rozumíme „chování subjektu, které ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem, při němž subjekt užívá fyzické síly nebo hrozby fyzickou silou, často s cílem poškodit nebo destruovat objekt činnosti.“¹³

Základní kvantitativní charakteristikou vražd po roce 1989 je zjevný nárůst těchto trestných činů.

Tab. 1- Počet vražd a jejich objasněnost na území ČR od roku 1985 do roku 2005.

	zjištěno:	objasněno:	V %	dodatečně objasněno:
1985	142	135	95,0	X
1986	129	114	88,4	X
1987	139	136	97,8	X
1988	100	93	93,0	X
1989	126	118	93,6	X
1990	212	184	86,8	3
1991	194	174	89,7	5
1992	258	219	84,9	X
1993	278	229	82,4	X
1994	286	237	82,9	9
1995	277	239	86,3	8
1996	267	226	84,6	7
1997	291	252	86,6	5
1998	313	272	86,9	4
1999	265	236	89,0	9
2000	279	228	81,7	13
2001	234	201	85,9	7
2002	234	210	89,7	8
2003	232	199	85,8	5
2004	227	205	90,3	11
2005	186	161	86,5	9

¹² Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 265.

¹³ Netík, K. Kriminální agresor. Praha: Bulletin studijního a výzkumného oddělení Správy SNV ČR, 1991, č. 1, s. 21-22. Citováno podle Kuchta, J., Válková, H. cit. dílo, s. 382.

K doplnění tabulky¹⁴ uvádím údaje za rok 2006: spácháno bylo 231 vražd, objasněno 196, což činí 84,8 % a dodatečně objasněno bylo 9 vražd.¹⁵ Z tabulky je zřejmé, že počet vražd se oproti období před rokem 1989 zvýšil přibližně na dvojnásobek. Tento údaj koresponduje se stejným zvýšením násilné kriminality, celková registrovaná kriminalita však zaznamenala třiapůlnásobný nárůst.¹⁶ Objasněnost pak mírně poklesla, což lze vysvětlit změnami ve struktuře páchaných vražd z hlediska motivace pachatele.

K postižení tak heterogenního jevu, jakým vraždy jsou, činí se v kriminologii a kriminalistice různé klasifikace úmyslných usmrcení na základě jednotlivých kritérií. Tak v kriminalistice jsou relevantní členění vražd podle způsobu páchaní: tedy zda jde o připravované, či nepřipravované vraždy, zda je užito zbraně a příp. jaké či nikoli, jaký je mechanismus usmrcení.¹⁷ Typickým jevem, který můžeme vysledovat v letech po roce 1989, je skutečnost, že se zvýšil počet vražd spáchaných střelnou zbraní. V Praze¹⁸ bylo v letech 1988-1992 spácháno střelnou zbraní 10, 8 % vražd, v letech 1993-1997 to bylo 37,8 % a v letech 2002-2003 25, 2 %.¹⁹ Takový způsob je charakteristický pro vraždy páchané mezi podnikateli, na objednávku nebo v rámci organizovaného zločinu.²⁰ Nejčastějším prostředkem vražedného útoku však stále zůstává bodnořezný předmět.²¹

¹⁴ Tabulka zčásti převzata z: Korotvička, T. Vybrané trestněprávní a kriminalistické aspekty trestného činu vraždy. Rigorozní práce. Praha: PF UK, 2004, s. 48-do roku 1989 a v části dodatečně objasněno do roku 1999. A zčásti tabulka vytvořena podle údajů policejní statistiky: www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html a www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/sumakri.html

¹⁵ www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html

¹⁶ Oba údaje viz Novotný, O., Zapletal, J. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 285.

¹⁷ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminologie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 419-420. „O připravovanou vraždu jde tehdy, uplyne-li mezi přijetím rozhodnutí spáchat vraždu a samotným vražedným útokem delší doba, v níž pachatel vyvíjí různé aktivity k usnadnění vraždy a k jejímu tajení.“ (s. 420) Též viz Musil, J. a kol. Kriminologie. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 213-214.

¹⁸ Zde dochází průměrně ve vztahu ke krajům k největšímu počtu vražedných útoků: v roce 2000 to bylo 49 skutků a v následujících letech: 58, 42, 45, 48, 37, 39. Viz www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html

¹⁹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. cit. dílo, s. 419.

²⁰ Marešová zkoumala 33 vražd registrovaných v letech 1993-1994, kde jako pachatel byl stíhán podnikatel, či byl podnikatel obětí nebo šlo o vraždu na objednávku. Viz Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 82. V dalším výzkumu, jehož předmětem bylo 32 soudních spisů o trestných činech vraždy již odsouzených pachatelů z let 1991-2000 a který se soustředil na nájemné vraždy, resp. vraždy podnikatelské nebo v souvislosti s organizovaným zločinem, uvedla, že 17 vražd bylo spácháno střelnou zbraní. Viz Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 79.

²¹ Typicky kuchyňský nůž. Grumlík, R., Uhlíř, F. Změny v obraze vraždy od počátku demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu. Kriminologický sborník, 1996, č. 10, s. 373, 375. V Zapletalově výzkumu (soubor V-území dnešní ČR) publikovaném v jeho práci Úmyslná usmrcení v roce 1980 je nejčastějším „způsobem činu bití, kopání, resp. způsobení pádu z výše (29, 01 %)“ Viz Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 35.

Za zásadní je v kriminologii považována typologie vražd z hlediska motivace pachatele s tím, že jiné klasifikace mohou být také užitečné.²²

Zapletal uvádí toto členění: a) žárlivost b) msta či nenávisť c) zjištění d) vyhnout se trestní odpovědnosti e) dosažení sexuálního uspokojení f) odstranění nepohodlné osoby g) jiné motivy.²³ Jak ukazuje následující tabulka, s obdobnou klasifikací operuje policejní statistika.

Tab. 2- členění vražd z hlediska motivace pachatele²⁴

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
vraždy loupežné	43	29	37	53	39	17	23
vraždy sexuální	4	2	5	3	2	3	0
vraždy motiv. osob. vztahy	125	120	112	106	120	100	106
vraždy na objednávku	5	2	3	6	3	5	2
vraždy novorozence matkou	6	1	1	3	0	0	2
vraždy ostatní	96	80	76	61	63	61	98
celkový počet vražd	279	234	234	232	227	186	231

Pokud jde o položku: „ostatní vraždy“, je toto neurčité označení ze strany Marešové předmětem kritiky. Autorka píše: „Vraždy zahrnované policií pod vágní označení „ostatní“ vzhledem k tomu, že zaujímají druhé místo co do početnosti při rozdělení vražd podle motivace...by zasluhovaly analýzu a následnou syntézu poznatků s cílem pokusit se vyčlenit z nich nějaké další jasněji pojmenované a identifikovatelné podskupiny.“²⁵ Do těchto ostatních vražd podle mého soudu můžeme řadit např. vraždy spáchané z rasistických pohnutek nebo s cílem vyhnout se trestní odpovědnosti. Nyní se zaměříme na některé z obecných změn, jež nastaly v souvislosti s homicidii po roce 1989. V 90. letech byly konstatovány tyto nové jevy: vzrůst počtu zjištěných motivovaných vražd, resp. loupežných.²⁶

²² Důležitější klasifikaci homicidii-a to na psychotické a nepsychotické vraždy nabízí Netík. Viz Kuchta, J., Váňková, H. a kol. cit. dílo, s. 390.

²³ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 28.

²⁴ www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html

²⁵ Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 49.

²⁶ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 269. Zde je třeba uvést, že v Zapletalově výzkumu publikovaném v práci Úmyslná usmrcení byla nejčastější formou zjištěných motivovaných vražd „primitivní loupežná vražda, při níž je usmrcení prostředkem k bezprostřednímu zmocnění se věci.“ (s. 30) Podle Marešové je pak třeba tyto vraždy důsledně odlišit od vražd motivovaných „ziskuchtivostí pachatele, řešením majetkových neshod v rodině, mezi obchodními partnery, společníky.“ (Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 39. Domnívám se, že pojem zjištěných motivovaných vražd je širší než pojem loupežná vražda. Ve vztahu k tab. 2 bude typicky zahrnovat i vraždy na objednávku, u nichž nejčastějším motivem je právě zjištění. (Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 77.

zvýšila se brutalita a úspěšnost ve vražedném jednání, zvýšil se počet cizinců jako pachatelů vraždy, vraždy se staly prostředkem řešení sporů mezi podnikateli, objevily se tzv. nájemné vraždy a vraždy páchané v rámci organizovaného zločinu, snížil se počet psychopatických pachatelů. Rovněž-jak už bylo uvedeno-zvýšil se počet vražd páchaných střelnou zbraní. Lehce se snížila jejich objasněnost (průměrně 86 % za roky 1990-2003²⁷) Vzrostl počet připravovaných vražd, často s cílem znemožnit nalezení těla oběti, příp. její následnou identifikaci. Na některé z konstatovaných jevů se podíváme podrobněji. V Zapletalově výzkumu²⁸ tvoří zjištěně motivované vraždy 14, 8 % všech spáchaných v souboru V (dnešní ČR) V 90. letech byl zaznamenán nárůst. V roce 1998 podíl loupežných vražd činil 22, 3 %.²⁹ Ve svém výzkumu zahrnujícím Ostravu a 6 okresů severní Moravy a Slezska zaznamenali Grumlík s Uhlířem až pětinasobný vzestup zjištěně motivovaných homicidií oproti předrevolučnímu období.³⁰ Nárůst uvádí i Heretík.³¹ Pokud se ale vrátíme k tab. 2, uvidíme, že mezi lety 2000-2006 tvoří loupežné vraždy průměrně 14, 8 %. Zdálo by se tedy, že se podíl zjištěně motivovaných vražd vrátil na úroveň z období před rokem 1989. To by ale nebylo přesné tvrzení, protože většina vražd na objednávku je motivována zjištěně.³² Na druhou stranu tyto vraždy se na celkovém počtu registrovaných vražd podílí zanedbatelně. Pokud jde o konstatovanou brutalitu či surovost vražedného jednání, dokládá ji svým výzkumem Grumlík s Uhlířem a je zmiňována i jinde.³³ Problematičtější se jeví teze autorů o zvýšení úspěšnosti vražedného útoku z předrevoluční průměrné 58, 88 % na 75, 64 %, resp. to, zda lze tyto výzkumem zjištěné skutečnosti vztáhnout na území celé republiky.³⁴ Když jsem vycházel z tabulky, kterou zpracovala Marešová,³⁵ porovnáním celkového počtu vražd a z toho pokusů o ně v letech 1977-1989 se souborem vražd a pokusů o ně v letech 1990-2002, vyšlo mi, že v předrevoluční době bylo ze 100 % spáchaných vražd 32 % ve stadiu pokusu, tedy 68 %

²⁷ Kuchta, J., Válková, H. a kol. cit. dílo, s. 385.

²⁸ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha:VÚK, 1980, s. 28.

²⁹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 269.

³⁰ Grumlík, R., Uhlíř, F. Změny v obraze vraždy od počátku demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu. Kriminologický sborník, 1996, č. 10, s. 373.

³¹ Heretík, A. Extrémná agresie I. Forenzní psychologie vraždy. Nové Zámky: Psychoprof s.r.o., 1999, s. 194.

³² Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 77.

³³ Grumlík, R., Uhlíř, F. Brutalita ve vražedném útoku. Československá kriminalistika, 1992, č. 1, s. 64-66. Grumlík, R. psychiatrické expertizy v trestních věcech z let 1988-1991. Československá kriminalistika, 1992, č. 1, s. 340. Malý, K. Oběti z Jizery. Kriminologický sborník, 1998, č. 2, s. 2.

³⁴ Grumlík, R., Uhlíř, F. Změny v obraze vraždy od počátku demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu. Kriminologický sborník, 1996, č. 10, s. 375.

³⁵ Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 37.

vražedných útoků bylo úspěšných. V letech 1990-2002 to pak bylo 33, 8 % pokusů, tedy 66, 2 % vražd bylo dokonáno.

Tab. 3-Podíl vražd spáchaných pod vlivem alkoholu a podíl vražd spáchaných mládeží.(v %)³⁶

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
alkohol	38	33	32	25	25	24	15,8	18,3	24,8	18,6	27,8	24,1	29,8
mládež	9	6	4	4	6	4	2,1	5,0	2,3	2,5	6,9	1,7	2,4

Zatímco v Zapletalově výzkumu³⁷ bylo „přímým vlivem alkoholu poznamenáno jednání 47, 53 % pachatelů v prvním souboru a 65, 84 % v souboru druhém,“³⁸ v současnosti je alkoholem při činu ovlivněno méně pachatelů.³⁹ Naprosto zanedbatelný je pak počet vražd spáchaných pod vlivem jiných návykových látek.⁴⁰ Jako tradiční skutečnost je zmiňováno, že řada pachatelů homicidií trpí poruchou osobnosti. Dnes se tento jev nazývá dysociální porucha osobnosti. Známejším je však termín psychopatie.⁴¹ V již citovaném Zapletalově výzkumu činil podíl psychopatických jedinců v souboru V 48, 97 % a 43, 93 % v souboru L.⁴² Jednalo se především o „tzv. explozivní...psychopaty, kteří se snadno rozčílí a ve stavu afektu mají sklon k agresivním činům. Na podnět pro jiné lidi málo významný reagují prudkým citovým vzplanutím zlostného charakteru.“⁴³ Velmi často byli zastoupeni též tzv. nezdrženliví psychopati.⁴⁴ Heretik ve svém výzkumu, který se však týkal území Slovenska a zahrnoval 176 znaleckých posudků na pachatele vraždy vypracovaných v letech 1979-1998, konstatuje dokonce podíl psychopatických vrahů skoro 2/3-63,6 % a mezi nimi vyšší počet mužů.⁴⁵

³⁶ Tabulka zčásti převzata z: Korotvička, T. Vybrané trestněprávní a kriminalistické aspekty trestného činu vraždy. Rigorozní práce. Praha: PF UK, 2004, s. 51. Zčásti-od roku 2000 tabulka zpracována podle údajů policejní statistiky. Viz www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html Je třeba dodat, že údaje byly vztaheny k objasněným vraždám za rok, tedy nikoli k celkovému počtu vražd za rok.

³⁷ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 18. Jinde Zapletal uvádí, že v souboru V „požívalo alkoholické nápoje v míře přesahující konzumaci 70, 5 %...“ (Zapletal, K některým otázkám prevence vražd. Československá kriminalistika, 1976, č. 2, s. 134.

³⁸ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 18.

³⁹ To se projevilo již ve výzkumu Grumlíka a Uhlíře. Viz Grumlík, R., Uhlíř, F. Změny v obraze vraždy od počátků demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu. Kriminalistický sborník, 1996, č. 10, s. 374.

⁴⁰ Tak např. v roce 2005 to byly 2 a v roce 2006 4 vraždy. Viz www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html

⁴¹ Pojem viz např. Pavlovský, P. a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 18-28. Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998, zejména 72-74.

⁴² Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 15.

⁴³ Tamtéž, s. 15

⁴⁴ Tamtéž, s. 15. („u nichž dominuje nad jinými složkami osobnosti tendence dosáhnout požitků.“)

⁴⁵ Heretik, A. cit. dílo, s. 131, 112-113. Nižší počet vražedkyň s dysociální poruchou (15, 66%) osobnosti uvádí i Grumlík s Vavříkem. Viz Grumlík, R., Vavřík, P. Žena jako pachatelka vražedného útoku. Kriminalistický sborník, 1998, č. 2, s. 25.

Na počátku 90 let publikoval Grumlík s Uhlířem svůj výzkum zahrnující období 1966-1990 a v něm zaznamenali významný pokles psychopatologických fenoménů v páchání vražd.⁴⁶ Podle autorů to znamená, „že se dostávají do popředí fenomény sociopaticky a anetopaticky strukturovaných osobností spolu s nevyvážeností mezilidských vztahů.“⁴⁷ Zde je třeba jednak říci, že je odborným problémem rozlišení sociopatie a psychopatie.⁴⁸ Podle autorů učebnice kriminologie i kriminalistiky⁴⁹ zůstává dysociální porucha osobnosti u pachatelů vražd jevem trvalým.

Tab. 4-počty podíly vražd spáchaných cizinci na území hl. města Prahy⁵⁰

	celkem vražd	spácháno cizinci	tj. podíl (v %)
1994	54	10	18
1995	57	8	14
1996	45	11	24
1997	57	8	14
1998	62	12	19
1999	64	33	52
2000	49	13	26
2001	58	17	29
2002	42	19	45

Je třeba doplnit, že zahraniční prvek v Praze je „přibližně dvojnásobný oproti celorepublikovému průměru.“⁵¹

Nyní se stručně zaměříme na vraždy páchané v souvislosti se skupinovou, resp. organisovanou kriminalitou anebo v podnikatelském prostředí. Je třeba důsledně odlišovat pojem zločinného spolčení, který je subjektem organisované kriminality jako vyššího typu skupinové trestné činnosti, a pojem organizované skupiny. Zločinné spolčení je definováno v § 89 odst. 17 TZ jako společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.

⁴⁶ Grumlík, R., Uhlíř, F., Brutalita ve vražedném útoku. Československá kriminalistika, 1992, č. 1, s. 65.

⁴⁷ Tamtéž, s. 65.

⁴⁸ Upozornila na to Marešová. Viz Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 39. K odlišování pojmů viz Čírtková, L. cit. dílo, s. 72-74.

⁴⁹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. cit. dílo, s. 422. Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 288.

⁵⁰ Tabulka převzata z Korotvička, T., cit. dílo, s. 51.

⁵¹ Tamtéž, s. 51.

Naproti tomu organizovaná skupina je „sdružení více osob (nejméně tři odpovědných osob), v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu, a tím i jeho nebezpečnost pro společnost.“⁵² Není zde prostoru na uvádění různých definic organizovaného zločinu nebo zločineckých organizací.⁵³ Získat poznatky o organizovaném zločinu je velmi obtížné. Zdá se však, že vraždy rozhodně nepatří na přední místa v trestné činnosti páchané zločinným společením. Podle expertních odhadů se vraždy vyskytly až na 18. místě.⁵⁴ Rovněž tzv. vraždy na objednávku tvoří podle policejních statistik zanedbatelné číslo a Marešovou dotazovaní experti se domnívají, že u těchto úmyslných usmrcení „nejčastěji jde spíše o rozhodování jedince bez vztahu k organizované skupině, či zločinnému společením.“⁵⁵ Naproti tomu Nožina píše, když charakterizuje činnost organizovaného zločinu: „Řada vražd je prováděna na objednávku, pachatele po spáchání trestného činu ihned opustí naše území, roste agresivita a brutalita pachatelů, dochází k týrání obětí.“⁵⁶ A v doslovu k této práci Musil dodává: „...samotné její /organizované kriminality-moje pozn./ přímé následky, jako např. počty vražd, ublížení na zdraví...jsou velmi tíživé.“⁵⁷ Problémem všech těchto vražd (na objednávku, v rámci organizované kriminality a mezi podnikateli) bude jistě jejich latence. Ta se dá předpokládat vyšší než jinak patrně nízká latence u ostatních vražd. Je to dáno tím, že jde o vraždy připravované a že se pachatele často snaží znemožnit nalezení těla. Latenci mohou nasvědčovat zejména údaje o počtu pohřešovaných (podnikatelů) a dále lze jistě uvažovat, že některé nehody či sebevraždy byly zinscenovány.

⁵² Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář, díl I. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 680.

⁵³ Různé definice viz Cejp, M., Organizovaný zločin v České republice III. IKSP www.ok.cz/iksp/docs/301.pdf, s. 13-17. Němec, M. Mafie a zločinecké gangy, Praha: Eurounion, 2003, s. 103-113. Kuchta, J., Válková, H. a kol. cit. dílo, s. 464-469. Místo zločinného společení se v návrhu nového trestního zákoníku objevuje pojem skupina organizovaného zločinu. Je to reflex na Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

⁵⁴ Cejp, M. Organizovaný zločin v České republice v letech 1993-2002. IN Marešová, A. a kol. Kriminalita v roce 2002. IKSP www.ok.cz/iksp/docs/297.pdf s. 50. Do roku 1997 nebyly policií vedeny statistiky týkající se trestného činu účastí na zločinném společení (§ 163 a TZ) Bylo tedy spoléháno zejména na expertní odhady.

⁵⁵ Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 89. V předchozím svém výzkumu pak Marešová píše, že se ani v jednom případě nepodařilo prokázat spojení s organizovaným zločinem. Viz Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 81.

⁵⁶ Nožina, M. Mezinárodní organizovaný zločin v České republice. Praha: Themis, 2003, s. 347. Vražda na objednávku (nájemná) je taková, „kde organizátor nebo návodce si k provedení vraždy objedná za finanční odměnu vykonavatele vraždy.“ (Mittöchner, M. Vražda, její etiologie a prevence, Trestní právo, 2003, č. 3, s. 12.).

⁵⁷ Tamtéž, s. 402.

Na závěr uvedu několik údajů z 2 výzkumů Marešové.⁵⁸ Vraždy byly připravované, nejčastěji provedené střelnou zbraní. Největší počet vražd byl spáchán organizovanou skupinou. Vraždy byly páchany brutálně, často bylo užito auto k převozu živé nebo mrtvé oběti. Převažovaly osoby známé- i u nájemných vražd útočník (vykonavatel) znal obvykle oběť. Základní motivací byla ziskuchtivost. Pachatelé byli především muži mladšího věku, dosáhli vyšší vzdělání (oproti pachatelům v minulosti), větší část nebyla soudně trestána. Častěji se jako pachatel, nebo oběť vyskytli cizinci. Jednalo se často o zákeřně provedené vraždy. Pachatelé jsou charakterizováni jako citově chladní, amorální, s rysy asociálnosti, nepocitující vinu ani lítost, a to ani před soudem. Oběti byli mnohdy spolupodnikateli či společníky pachatele nebo členy stejné skupiny. Na závěr své novější práce Marešová píše: „Násilí uplatňované organizovaným zločinem je sice důležitou součástí aktivit organizovaného zločinu, ale nepatří mezi jeho hlavní aktivity. Je užíváno především jako prostředek zefektivňující jeho činnost...K podstatně jiným účelům je násilí užíváno organizovanými skupinami zločinců: tam je násilí, především vraždy cílem jejich organizované činnosti s převažující ziskovou motivací.“⁵⁹

Vražda zahrnuje mnoho různých jednání, a proto je velmi nesnadné psát o typickém pachateli tohoto činu. Aniž bychom se věnovali jednotlivým klasifikacím pachatelů,⁶⁰ řekneme si stručně, kdo je průměrným pachatelem a pak se zaměříme na jev, který je u české vraždy a nejen u ní typický-na vraždy vyplývající z interpersonálního konfliktu. Zapletal píše: „Jako dominující charakteristika osobnosti pachatelů převážné části vražd se jeví nízká úroveň jejich vzdělání a kvalifikace spjatá s extrémně primitivním myšlením a nedostatkem sebekontroly...vedle úlohy alkoholu, a to jednak jako činitele způsobujícího jednorázovou intoxikaci, jednak působícího trvalejší změny v organismu, se u pachatelů často uplatňují psychopatologické fenomény...“⁶¹ Zbývá dodat, že pachatelé vražd jsou téměř z 90 % muži, podíl žen stejně jako mladistvých je velmi malý.⁶² Věk pachatelů se v současnosti průměrně bude patrně pohybovat mezi 30-39 lety a recidiva se vyskytuje přibližně u 38 % pachatelů

⁵⁸ Marešová, A. Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995, s. 80-86. Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 74-85, 92-95.

⁵⁹ Marešová, A. Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004, s. 93-94.

⁶⁰ Kuchta, J., Válková, H. a kol. cit. dílo, s. 395-397.

⁶¹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 288. K osobnosti pachatele viz též Herefík, A. cit. dílo, zejména s. 205-214.

⁶² V roce 2005 bylo stíháno pro trestný čin vraždy 86, 6 % a v roce 2006 89, 9 % mužů. Viz <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33> Z těchto stránek viz statistické ročenky.

vraždy.⁶³

I v současnosti zůstává nejčastějším typem vraždy ta, která je motivována osobními vztahy mezi pachatelem a obětí. V průměru dnes tyto vraždy tvoří necelých 50 % všech registrovaných vražd.⁶⁴ Jde v nich o situace, které se vyznačují interpersonálním konfliktem. Ten Zapletal definuje jako: "sběrné charakteristiky oněch predeliktních situací, jejichž prvkem je napětí dané výrazným emotivním vztahem... pachatele k jiné osobě."⁶⁵ Patří sem manželské spory, rodinné a příbuzenské konflikty, spory mezi druhem a družkou, mezi pachatelem a milenkou, ale i sousedské a hospodské konflikty.⁶⁶ Obecným rysem u vražd platným nejen v naší republice⁶⁷ je skutečnost, že pachatel oběť zná. Pokud jde o nejčtenější z vražd vyplývajících z interpersonálního konfliktu-o vraždy partnerské, nedošlo v 90. letech u nich k výraznějším změnám. Nejčastějším vražedným nástrojem zůstává kuchyňský nůž, významný je vliv alkoholu, vraždy jsou páchány v silném afektu hněvu ve večerních hodinách místem činu je bydliště pachatele, resp. oběti, jednání po činu je zmatené bez snah o utajení vraždy, pachatel s policií obvykle spolupracuje. Pachatelé jsou ve věku nad 30 let. Méně častou skutečností je výskyt psychopatologických fenoménů u pachatele. Motivací je zejména žárlivost, ale i nenávisť, u žen tzv. syndrom týrané ženy.⁶⁸ Těmto vraždám předchází často dlouhodobý konflikt a užívání násilí, nejprve verbálního, ať ze strany útočnicka či oběti. Pokud jde o ženy jako vražedkyně, Grumlík s Vavříkem uvádějí: "Scházející duševní porucha, převaha dříve netrestaných, slušná společenská zařazenost pachatelek a kuchyňský nůž jako nejčastější prostředek použitý k útoku napovídají, že prototypem české ženské vraždy je daleko nejčastěji vražda životního partnera v konfliktním partnerském vztahu."⁶⁹

Kategorie zjištěně motivovaných vražd, tedy takových, u nichž je hlavním motivem materiální zisk již byla zmíněna. Její pachatelé jsou méně často pod vlivem alkoholu. Také u nich typicky nebude přítomen afekt v jednání útočnicka. Půjde obvykle o muže kolem 30 let,

⁶³ Tamtéž-statistické ročenky. Vycházel jsem z počtů odsouzených, kde nejvíce jich bylo v uvedeném věkovém rozmezí. Za nimi následovali pachatelé mezi 24-29 a 40-49 lety. Pokud jde o recidivu viz www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html Počítal jsem za období 2000-2006 ve vztahu k objasněným vraždám.

⁶⁴ Počítal jsem za roky 2000-2006. Viz www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html.

⁶⁵ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 24.

⁶⁶ Tamtéž, s. 25.

⁶⁷ Conklin, J. E. Criminology. Sixth edition. Boston: Allyn&Bacon, 1998, s. 72-74. Podle jednoho výzkumu zde uvedeného bylo 64 % obětí zabito přáteli nebo známými, 16 % členy rodiny a 20 % cizinci.

⁶⁸ Grumlík, R., Vavřík, P. Partnerské vraždy v psychiatrické a psychologické expertize. Kriminologický sborník, 1997, č. 3, s. 106-109. Heretík, A. cit dílo, s. 126-128. Grumlík, R., Uhlíř, F. Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu. Československá kriminalistika, 1988, č. , s. 301-308. Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 29-30, 38.

⁶⁹ Grumlík, R., Vavřík, P. Žena jako pachatelka vražedného útoku. Kriminologický sborník, 1998, č. 2, s. 25.

spíše mladší s vysokou agresivitou. Recidiva se zde objevuje častěji než u ostatních vražd. Tyto vraždy jsou často připravovány, páchány ve spolupachatelství. Řadíme je do skupiny vražd s absencí interpersonálního konfliktu. Pachatelé trpí mnohdy dysociální poruchou osobnosti, s policií nespolupracují.⁷⁰

Problematika obětí a jejich významu pro spáchání trestného činu, kterými se zabývá viktimologie, je u vraždy o to významnější, že ve značné většině případů oběť pachatele zná. To platí nejen pro homicidia následujících po situacích s interpersonálním konfliktem, ale i pro některé vraždy motivované ziskuchtovostí. Oběťmi jsou častěji muži než ženy. Oběti vražd se v mnohých případech chovají viktimogenně, to znamená tak, že dávají určitý podnět pachateli ke spáchání trestného činu. Ze Zapletalova výzkumu (novější jsem neměl k dispozici) plyne, že pouhých 8 % obětí můžeme klasifikovat jako tzv. náhodné oběti, tedy ty, které „nestimulovaly pachatele k pojetí a realizaci záměru spáchat vraždu ani svým individuálním chováním, ani příslušností ke společenské skupině vyznačující se vyšší mírou ohrožení.“⁷¹ U zbylých 92 % obětí Zapletal nachází tzv. „předurčení“ oběti, tedy určité její chování nebo postavení, které podněcuje pachatele k útoku. Autor pak rozlišuje „zaviněné předurčení“ a „nezaviněné předurčení“ (vždy nutno v uvozovkách-jednání pachatele nelze zlehčovat), kdy zaviněné předurčení“ je dáno tehdy, pokud oběť si byla vědoma nebezpečí pro svůj život.⁷² V Zapletalově výzkumu se ukázalo, že téměř 73 % obětí bylo „nezaviněně předurčených“, a to nejčastěji formou nevědomé provokace a neopatrnosti.⁷³ Pod nevědomou provokací lze řadit hádky, nevěru, urážky nebo odmítání intimního styku.

Z z problematiky prevence bych vyzdvihl boj proti alkoholismu a adekvátní reakci občanů, jsou-li svědky násilí (např. u sousedů, přátel). Mnohdy právě případy domácího násilí ústí do situace, kdy je spáchána vražda. V této souvislosti je důležité fungování takových center jako je Bílý kruh bezpečí a obecně manželských a rodinných poraden. Nelze samozřejmě podceňovat vliv masmédií, školy, rodiny jako subjektů, které by měly prosazovat pojetí násilí jako zásadně nevhodného prostředku při řešení lidských sporů. To vůbec nevylučuje, aby už ve školách existovaly programy zajišťující výuku jak psychologických technik zvládnutí agrese útočníka, tak i vlastní sebeobrany.

⁷⁰ Heretík, cit. dílo, s. 121-125. Kuchta, J., Válková, H. a kol. cit. dílo, s. 393. Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 38-39.

⁷¹ Zapletal, J. K některým otázkám prevence vražd. Československá kriminalistika, 1976, č. 2, s. 135. Jde např. o případy omylu, zabití dítěte druhého ze msty.

⁷² Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 41-49.

⁷³ Tamtéž, s. 42. Je třeba zdůraznit, že užívané pojmy „zavinění“, provokace (zejm. nevědomá), vraždy plynoucí z interpersonálních konfliktů je nutno vykládat s ohledem na pachatelovu osobnost, jinak řečeno pachatel na tyto podněty reagoval mnohdy odlišně, než by reagovala většina ostatních lidí. To je typické u explozivních psychopatů.

Vražda z hlediska trestního práva

Úvod

Trestný čin vraždy podle § 219 trestního zákona (dále jen TZ) je uveden na prvním místě trestných činů proti životu a zdraví, které obsahuje hlava VII TZ. V návrhu nového trestního zákoníku jsou trestné činy proti životu a zdraví uvedeny v hlavě I. Systematika navrhovaného trestního zákoníku tak reflektuje skutečnost, že v demokratickém právním státě založeném na úctě k lidským právům a svobodám je ochrana života a zdraví tou nejdůležitější hodnotou, kterou má společnost zabezpečovat.⁷⁴

Přestože by se na první pohled mohlo zdát, že vcelku stručná ustanovení skutkové podstaty podle § 219 odst. 1, 2 TZ nebudou pro svou jasnost činit při aplikaci problémy, existuje bohatá judikatura i teoretické spory, které se týkají výkladu některých aspektů skutkové podstaty. Jde zejména o problematiku individuálního objektu a nepřímého úmyslu. Na následujících stránkách se těmto, ale i dalším otázkám budu věnovat. Tak, jak je to obvyklé v učebnicích a komentářích trestního práva, budou probrány objekt, objektivní stránka, pachatel a subjektivní stránka. Pozornost rovněž bude věnována souběhům.

⁷⁴ Viz Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. s 53-54. ze stránek <http://portal.justice.cz/ms.aspx?j=33&o=23> odkaz na návrhy zákonů.

K některým starším právním úpravám

Vůbec nejstarší písemnou zmínkou o trestání vraždy jsou patrně tzv. reformy Urukaginovy, vládce z Lagaše na území Mezopotámie⁷⁵ v době 2. poloviny 3. tisíciletí. Znamější je ovšem tzv. Chammurapiho zákoník, pojmenovaný po panovníkovi, vládci Babylonu (jižní Mezopotámie) v letech 1792-1750 př. n.l. Vraždy jako úmyslná usmrcení jiné osoby byly trestány nejpřísněji.⁷⁶ O mnoho let později, v období Římské republiky, dochází k vývoji takových pojmů, jako je zavinění, závislost trestní odpovědnosti na věku a zejména „zásada, na základě které se trestalo iba umyselné konanie pachateľa“⁷⁷

Na našem území během středověku dlouho přetrvávala zásada, že usmrcení jiného je záležitostí pouze pachatele a oběti, resp. rodiny oběti, tedy nikoli veřejným zájmem. I když bylo již ve 12. století možno žalovat pachatele k panovníkovi, „výsledkem žaloby mohlo být jen присouzení odškodného...a odsouzení k nákladům řízení“⁷⁸ Pachatel se tak mohl uchránit od soukromé msty (např. ordálu soudního souboje) zaplacením určité částky příbuzným oběti. Ještě v předhusitské době se v právu nerozlišovala vražda a zabití. V období stavovské monarchie již za vraždu bylo považováno toliko úmyslné zabití. Malý píše:“ Trestnost usmrcení byla však stále ještě záležitostí soukromou a až do roku 1627 u nás přežívaly přežitky krevní msty, projevující se v možnosti soukromého narovnání mezi vrahem a pozůstalými.“⁷⁹ Až v období feudálního absolutismu se tak v trestním řízení plně prosadila zásada oficiality, podle níž byly zločiny stíhány úředníky státu z úřední povinnosti.

Zcela zásadní význam pro vývoj práva na našem území mělo vydání Trestního zákona (č. 117) ze dne 27. 5 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl novelizací Zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803. Trestní zákon č. 117 platil na území dnešní ČR i po dobu 1. republiky a byl nahrazen až Trestním zákonem č. 86 z roku 1950. V systematické Trestního zákona z roku 1852 byl zločin vraždy uveden v Hlavě XV. (o vraždě a zabití) § 134. Vymezen byl takto: kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy, i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž bylo ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších

⁷⁵ Židlická, M., Schelle, K. Právní dějiny I. Starověk. Brno: Masarykova univerzita, Doplněk, 1998, s. 75.

⁷⁶ Zachar, A. Historický vývoj trestnoprávní úpravy vražd od prvopočiatkov do prijatie zákona č. 140/1961 Zb. Trestní právo, č. 12, 2006, s. 23. Autor upozorňuje, že trest smrti se ukládal za většinu deliktů. Šlo o způsob provedení trestu.

⁷⁷ Tamtéž, s. 25.

⁷⁸ Vaněček, V. Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha: Orbis, 1964, s. 114.

⁷⁹ Malý, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 1999, s. 124.

náhodou k tomu přistoupiších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým. Za dokonanou vraždu byl podle § 136 trest smrti, a to nejen pro vraha, ale i pro toho: kdo ho snad k ní zjednal nebo při samém vykonávání vraždy ruku svou vztáhl anebo způsobem činným spolupůsobil. V § 135 byly vyčteny druhy vražd: 1. vražda úkladná, jež se děje jedem nebo jinak potměšilým způsobem. 2. Vražda loupežná, která se páše v obmyslu převést na sebe cizí věc movitou násilnostmi proti osobě. 3. Vražda zjednaná, k níž byl někdo najat, nebo jiným způsobem od osoby třetí pohnut. 4. Vražda prostá, která nepatří k žádnému zde uvedenému těžkému druhu. Dodejme, že potměšilý způsob byl takový, který znesnadňoval či znemožňoval možnou obranu oběti. Toto rozdělení vražd mělo důsledky pro vzdálené spoluviníky a účastníky (§ 5), kde u vraždy prosté jim hrozilo 5 až 10 let těžkého žalářování (pokud se však jednalo o příbuzné takového účastníka nebo i pachatele, zjednatele a přímého účastníka dle § 136 v pokolení přímém nebo o jeho manžela nebo manželku a pokud jim příbuzenství bylo známo, trestem byl deseti až dvacetiletý těžký žalář.) Stejný trest, tedy 10 až 20 let těžkého žaláře hrozil vzdáleným spoluviníkům a účastníkům u vraždy úkladné, loupežné či zjednané. (§ 137) Těžký žalář se od žaláře 1. stupně lišil tím, že byl vykonáván s okovy na nohou a v samovazbě. Za pokus vraždy hrozil pachateli a přímým spoluviníkům podle § 136 trest od 5 do 10 let těžkého žaláře (§ 138) § 139 upravoval privilegovanou podstatu vraždy(byť byl pojmenován Trest za zavraždění dítěte): matce, která dítě své při porodu usmrtí, nebo úmyslným opominutím pomoci při porodu potřebné je zahynouti nechá, uložen budiž, vykonána-li vražda na dítěti manželském, těžký žalář doživotní. Bylo-li dítě nemanželské, tresce se to, bylo-li usmrceno, těžkým žalářem od deseti až do dvaceti let, zahynulo-li však dítě opominutím potřebné pomoci, od 5 až do 10 let. Oproti dnešnímu stavu jednalo se tak o dobu toliko při porodu a rozrušení způsobené porodem nebylo ve skutkové podstatě uvedeno, avšak v mírnějším trestu právě duševní stav pachatelky při porodu byl zohledněn.⁸⁰ Další privilegovanou skutkovou podstatou vraždy obsahovala Hlava XVIII nazvaná O souboji. Podle § 161 byl-li při souboji jeden z účastníků usmrcen, druhému hrozil trest těžkého žaláře od 10 do 20 let. Na závěr dodejme, že trestní zákon odlišoval od vraždy zabití. Podle § 140 tak: nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§ 134), v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím. Zabití bylo rozlišováno na loupežné, prosté a při rvačce. Za loupežné zabití ukládal zákon trest smrti (§ 141), za zabití prosté 5 až 10 let těžkého žaláře, pokud však pachatel byl

⁸⁰ Tichý, L. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestní právo, 2006, č. 7, s. 20. A judikatura za 1. republiky vykládala pojem „při porodu“ tak, že zahrnul i dobu „po porodu, avšak v době, kdy trval ještě mimořádný duševní stav u rodičky porodem vyvolaný.“ (NS ČSR-ZM II 299/1934, cit. podle Fenyk, J., Ilková, P. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu 1918-1995. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 586.).

s poškozeným v blízkém příbuzenství či mu byl jinak zvláště zavázán, hrozil mu trest od 10 do 20 let (§ 142). Byl-li pak někdo zabit při rvačce, každý, kdo ho smrtelně zranil, byl vinen zabitím. Pokud ovšem smrt byla způsobena dílčímu útoky v jejich celku nebo nešlo určit, kdo zasadil smrtelnou ránu, pak všichni útočníci spáchali zločin těžkého poškození na těle podle § 152. (§ 143)

Razantní změnou v platném trestním právu se stal Trestní zákon č. 86 z 12. července 1950 účinný od 1. srpna 1950. Trestný čin vraždy byl uveden v § 216, hlavě VI. (trestné činy pro život a zdraví). V tomto ustanovení, resp. v jeho prvním odstavci již byla uvedena základní skutková podstata nám známým způsobem: kdo jiného úmyslně usmrtí. Trestní sazba se pohybovala v rozmezí 10 až 25 let odnětí svobody. V druhém odstavci byly vyčteny kvalifikované skutkové podstaty, a sice spáchání vraždy na několika osobách nebo opětovně, při loupeži nebo způsobem zvlášť surovým nebo existovala-li jiná zvlášť přitěžující okolnost. Trestem za vraždu spáchanou za těchto okolností bylo doživotní odnětí svobody, nebo trest smrti. Právě kvalifikovaná skutková podstata podle § 216 odst.1, 2 písm. c), tedy vražda provedená za existence jiné zvlášť přitěžující okolnosti. byla podrobena kritice s ohledem na princip právní jistoty.⁸¹ Svou neurčitostí umožňovala totiž soudům značnou míru libovůle při aplikaci a byla tak v rozporu se základní zásadou trestního práva: nullum crimen sine lege. Ostatně demonstrativně vyčtené přitěžující okolnosti v § 20 již v jeho písmenu a) uvádějí, že přitěžující okolností je, pokud pachatel spácháním trestného činu projevil nepřátelství k lidově demokratickému řádu. V § 217 zákon vymezil privilegovanou skutkovou podstatu, a sice vraždu novorozeného dítěte matkou. Matce, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtila své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, hrozil trest odnětí svobody na 5 až 10 let. Ve vztahu ke kvalifikovaným skutkovým podstatám a k této privilegované se také v 50. letech minulého století objevila judikatura.⁸² Tento trestní zákon byl dvakrát novelizován, v roce 1956 a 1957. Pro naše téma je podstatná 1. novela (63/1956), která změnila doživotní trest, jako alternativu trestu smrti, na trest 25 let odnětí svobody. Tento trest (původně doživotní trest) mohl být rovněž uložen, dopustil-li se pachatel trestného činu loupeže, znásilnění nebo pohlavního zneužití ve 3. odstavcích (§ 232 odst.1,3. § 238 odst. 1, 3. § 239 odst. 1, 3) Šlo ve všech případech o nedbalostní způsobení smrti při spáchání těchto trestných činů. V ustanoveních o Ublížení na zdraví (ublížení na zdraví, způsobení těžké újmy na zdraví) podle § 219, 220 byl ve § 219 odst. 4 a v § 220 odst. 2 uveden nedbalostní

⁸¹ Korotvička, T. cit dílo, s. 15. Musil, J. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Trestní právo, 2004, č. 10, s. 12.

⁸² K pojmu způsobem zvlášť surovým viz R 58/1954. K privilegované skutkové podstatě viz R 7/1954, R 89/1953.

následek smrti při spáchání těchto trestných činů. Tresty byly 3 až 10 let odnětí svobody v prvním a 5 až 15 let odnětí svobody v 2. případě. Tak byl pojem zabití nahrazen těmito ustanoveními.

Další změnou a opět k horšímu byla úprava trestného činu vraždy v původním znění nového trestního zákona-č. 140/1961. Oproti předchozí úpravě zůstala toliko základní skutková podstata trestného činu vraždy podle § 219. Trestní sazba odnětí svobody se pohybovala od 10 do 15 let. Soud mohl uložit trest smrti za splnění podmínek § 29, tedy pokud při mimořádně vysokém stupni nebezpečnosti činu vyžadovala uložení trestu účinná ochrana společnosti nebo pokud při mimořádném stupni nebezpečnosti činu nebyla naděje, že by na pachatele bylo možné trestem výchovně působit. Skutková podstata vraždy novorozeného dítěte matkou zůstala nezměněna, snížil se však trest na 3 až 8 let odnětí svobody. Za jedinou kvalifikovanou skutkovou podstatu vraždy považovali někteří autoři trestný čin teroru podle § 93, kterého se dopustí ten, kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí.⁸³ Takové zjednodušení skutkové podstaty vraždy bylo jistě krokem zpět a oprávněně se stalo předmětem kritických volání po větší diferenciaci skutkové podstaty vraždy, resp. úmyslných usmrcení.⁸⁴ Novelou č. 45/1973 byl zakotven výjimečný trest odnětí svobody v trvání 15 až 25 let jako alternativa trestu smrti, který soud ukládal, jestliže považoval tento trest za dostatečný. Výraznější dopad měla novela č. 175/1990, která zavedla 6 kvalifikovaných skutkových podstat (2. odstavec § 219) k základní skutkové podstatě vraždy. Rovněž zrušila trest smrti a nahradila ho výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí. Zatím poslední novelou, která zasáhla podstatnějším⁸⁵ způsobem do výčtu kvalifikovaných skutkových podstat, byla novela č. 152/1995, která 2 kvalifikované skutkové podstaty přidala. V této podobě je trestný čin vraždy upraven dodnes. Za spáchání vraždy podle § 219 odst. 1 je možno uložit trest v délce trvání 10 až 15 let. Za spáchání vraždy podle § 219 odst. 1, 2 možno uložit trest odnětí svobody na 12 až 15 let nebo výjimečný trest, kterým je trest odnětí svobody na 15 až 25 let nebo trest odnětí svobody na doživotí. Pro uložení výjimečného trestu je třeba splnění podmínek obsažených v § 29 odst. 2 nebo odst. 3. TZ

⁸³ Eysselt. E. K trestnému činu vraždy. (Srovnávací studie z pohledu de lege ferenda) Socialistická zákonnost, 1974, č. 6, s. 324. Obdobnou skutkovou podstatu trestného činu teroru obsahoval již zákon č. 86/1950 v § 80a.

⁸⁴ Tamtéž, s. 323-329 (zejména s. 324-325) Čič, M. Aktuální otázky legislativy v oblasti trestného zákonodárství. Právník, 1974, č. 8, s. 697-701 (zejména s. 699)

⁸⁵ Novela č. 134/2002 doplnila do 2. odstavce písmena g) příslušnost k etnické skupině.

Ke skutkové podstatě trestného činu vraždy obecně

Obecně můžeme skutkovou podstatu trestného činu definovat jako „souhrn typových znaků, kterými se od sebe odlišují různé typy (druhy) trestných činů.“⁸⁶ Skutkové podstaty můžeme dělit na základní, kvalifikované a privilegované podle závažnosti trestných činů jimi charakterizovaných. Kvalifikované jsou „tvořeny znaky základní skutkové podstaty a nějakým dalším znakem, který typizuje vyšší stupeň nebezpečnosti činů jím charakterizovaných pro společnost...kvalifikovaná skutková podstata modifikuje základní skutkovou podstatu, ale nikoli v jejích podstatných znacích...Privilegované skutkové podstaty charakterizují trestné činy menší typické závažnosti než skutkové podstaty základní (jsou zde okolnosti, které snižují nebezpečnost činu pro společnost)“⁸⁷ Skutková podstata trestného činu vraždy je uvedena v § 219 TZ a pokud jde o zavinění v § 3 odst. 3 TZ a § 4 až 6 TZ. Podle § 219 odst. 1 TZ kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na 10 až 15 let. § 219 odst. 2 TZ: Odnětím svobody na 12 až 15 let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) na dvou nebo více osobách
- b) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem
- c) opětovně
- d) na těhotné ženě
- e) na osobě mladší než 15 let
- f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci
- g) na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo
- h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.

V § 220 je stanovena jediná privilegovaná skutková podstata: Vražda novorozence dítěte matkou.⁸⁸ Speciální ustanovení k trestnému činu vraždy je uvedeno v § 93 TZ.⁸⁹

⁸⁶ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné. I. Obecná část. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 95.

⁸⁷ Tamtéž, s. 99-100. K privilegovaným skutkovým podstatám viz Gřivna, T. Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda, Trestní právo, č. 6, 2003, s. 2-8. Autor privilegovanou skutkovou podstatu charakterizuje těmito znaky: “1. vztahem speciality privilegované skutkové podstaty k základní. 2. existencí privilegující okolnosti (důvodu) vyjádřené zákonnými znaky 3. mírnější sankcí.“ (s. 2)

⁸⁸ § 220: Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozence dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na 3 léta až 8 let. (Říha ve svém erudovaném článku

V zahraničních zákonech se vyskytují různé právní úpravy úmyslných usmrcení. K postižení takových odlišností jsou činěny různé typologie.⁹⁰ Můžeme odlišovat 2 základní přístupy, a sice takový, který upravuje trestný čin vraždy a trestný čin zabití (rakouský trestní zákon z roku 1852) jako dvě relativně nezávislé skutkové podstaty, a takový, který stanoví základní skutkovou podstatu a okolnosti zvyšující či snižující typovou nebezpečnost uvede v rámci skutkových podstat kvalifikovaných či privilegovaných (ruský trestní zákon), při čemž je možné, aby např. privilegované skutkové podstaty byly odlišeny i pojmově (rakouský trestní zákoník)

Trestní zákon Ruské federace účinný od 1.1.1997 je příkladem 2. modernějšího přístupu. V § 105/ odst. 1⁹¹ uvádí základní skutkovou podstatu, která je definována jako úmyslné usmrcení se sazbou 6 až 15 let odnětí svobody. V § 105/ odst. 2 je pak široký výčet kvalifikovaných skutkových podstat, kde pachateli hrozí trest 8 až 20 let odnětí svobody nebo trest smrti či trest odnětí svobody na doživotí. Např. písm. c) Vražda osoby, jež byla vůči pachateli zjevně bezmocná, nebo spojená s únosem člověka nebo braním rukojmí. Písm. d) Vražda těhotné ženy, jejíž stav byl pachateli zřejmý. Písm. e) Vražda spáchaná se zvláštní krutostí. Ruský trestní zákon obsahuje v následujících třech § široce pojaté privilegované skutkové podstaty. Je to Vražda novorozeného dítěte matkou podle § 106, která je postihována sankcí odnětí svobody až na 5 let, dále Vražda spáchaná ve stavu silného psychického rozrušení podle § 107, trestaná v 1. své alternativě omezením svobody na 3 roky nebo odnětím svobody na stejnou dobu a v 2. alternativě odnětím svobody až na 5 let a konečně Vražda spáchaná při překročení mezí nutné obrany nebo při překročení mezí opatření nezbytných pro zadržení osoby, která spáchala trestný čin podle § 108. Za tuto vraždu hrozí pachateli v 1. případě trest omezení svobody až na 2 roky nebo odnětí svobody na stejnou dobu a v 2. případě trest omezení svobody na 3 roky nebo odnětí svobody na stejnou dobu.

vznáší otázku, zda vůbec lze považovat § 220 za privilegovanou skutkovou podstatu k § 219 a uvádí, argumenty pro i proti. Jsem toho názoru, že označení za privilegovanou skutkovou podstatu ob stojí. (Říha, J. Ještě k privilegovaným skutkovým podstatám. Trestní právo, 2004, č. 4, s. 13-14.)

⁸⁹ § 93: Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného usmrtí nebo se o to pokusí, bude potrestán odnětím svobody na 12 až 15 let nebo výjimečným trestem.

⁹⁰ Eysselt, E. cit. dílo, s. 325-326. Za základní systémy rozlišení úmyslných usmrcení považuje systém bipartiční, „ v němž se všechna úmyslná usmrcení dělí na vraždu a zabití. Přitom jsou vražda a zabití buď stanoveny vedle sebe...nebo základní formou je zabití, jehož kvalifikovaným případem je vražda...nebo základní formou je vražda, jejíž privilegovaným případem je zabití.“ A na systém tripartiční. Zde podle autora základní formou je úmyslné usmrcení, kvalifikovaným případem pak vražda a privilegovaným zabití. Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 52. (dále jen cit. dílo) Korotvička, T. cit. dílo, s. 19.

⁹¹ Text viz <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>

Rakouský trestní zákoník⁹² obsahuje v § 75 základní skutkovou podstatu vraždy (Mord), která je definována slovy: kdo jiného usmrtí. Trestem je 10 až 20 let odnětí svobody, ale je možno uložit trest odnětí svobody na doživotí. Zatímco kvalifikované skutkové podstaty upraveny nejsou, uvádí zákoník tři pojmově odlišené privilegované skutkové podstaty: V § 76 je to zabití (Totschlag), které je vymezeno tak, že se ho dopustí ten, kdo se nechá strhnout k usmrcení jiného v silném, obecně pochopitelném hnutí mysli. Trestní sazba je 5 až 10 let odnětí svobody. § 77 obsahuje úmyslné usmrcení na vážnou a důraznou žádost poškozeného, kde pachateli hrozí trest odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let. V § 79 je upravena privilegovaná skutková podstata Usmrcení novorozeného dítěte matkou, jejíž vymezení je obdobné s úpravou českou. Trestem je 1 rok až 5 let odnětí svobody.

Německý trestní zákon⁹³ pochází z roku 1871. Jako úmyslná usmrcení upravuje 2 trestné činy, a to v § 211 trestný čin vraždy (Mord) a v § 212 trestný čin zabití (Totschlag).⁹⁴ Vraždou jsou pouze takové případy úmyslného usmrcení člověka, které bylo motivováno potěšením z usmrcení, pohlavním uspokojením, ziskovostí nebo jinými nízkými pohnutkami, a takové případy úmyslných usmrceních spáchaných úkladně nebo obecně nebezpečnými prostředky nebo spáchaných k usnadnění jiného trestného činu či k jeho utajení. Pachatelé hrozí trest odnětí svobody na doživotí. Zabití je určeno negativními znaky. Zabití se tak dopustí ten, kdo úmyslně usmrtí, a není splněna žádná podmínka § 211. Trestem je odnětí svobody v minimální výměře 5 let. V § 213 je uvedena privilegovaná skutková podstata-méně závažné případy zabití. Jde o situace, kdy pachatel poškozeného úmyslně usmrtil poté, co byl jím bez své viny vyprovokován, vydrážděn k hněvu zlým nakládáním ze strany poškozeného nebo těžkou urážkou, přičemž jak zlého napadání, tak těžké urážky se poškozený může dopustit i vůči pachateli blízké osobě. Trestní sazba se pohybuje v rozmezí 6 měsíců až 5 let. V § 216 je obsažena další privilegovaná skutková podstata trestného činu usmrcení na žádost: Ten, kdo pohnut výslovnou a vážnou žádostí usmrceného jiného usmrtí, je trestán odnětím svobody na 6 měsíců až 5 let. Do roku 1998 obsahoval německý trestní zákon v § 217 privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení (nemanželského) dítěte neprovdanou matkou.

⁹² Text na http://www.internet4jurist.at/gesetze/bg_stgb01.htm %A7_75.

⁹³ Text na <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>

⁹⁴ Je však třeba uvést, že je možné pojetí, podle Říhy převažující, které považuje vraždu za kvalifikovanou skutkovou podstatu k zabití. (Říha, cit. dílo, s. 17.)

Objekt

Objektem trestného činu chápeme společenské vztahy, zájmy a hodnoty, které chrání trestní zákon⁹⁵ Objekty dělíme podle stupně obecnosti na obecný, druhový a individuální. Podle § 1 TZ je účelem trestního zákona chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Tak je v zákoně vymezován obecný objekt jako komplex společenských zájmů či vztahů tímto zákonem chráněných. Druhový objekt je definován v učebnici trestního práva takto: „Je vyjádřen společnými druhovými rysy individuálních objektů jednotlivých trestných činů. Představuje skupinu příbuzných chráněných zájmů, které patří do téže oblasti.“⁹⁶ Objektem trestných činů proti životu a zdraví uvedených v Hlavě VII TZ jsou především život a zdraví člověka a život plodu. Individuálním objektem je „jednotlivý zájem, k jehož ochraně je to které ustanovení zvláštní části trestního zákona určeno.“⁹⁷ Individuálním objektem trestného činu Vraždy podle § 219 TZ a trestného činu Vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 TZ je lidský život. Podle čl. 2 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest. Podle čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Podle 2. odstavce tohoto článku nikdo nesmí být zbaven života. V 3. odstavci je zakázán trest smrti.⁹⁸

Definování počátku i konce lidského života není snadnou záležitostí. Protože považuji problematiku konce lidského života za relativně jednodušší a nezaregistroval jsem v současnosti kolem ní (závažnější) teoretické spory, začnu výkladem právé aspektů pojmu smrti.

V trestním zákonu není pojem smrti definován. V zákoně č. 285/2002 Sb. (transplantační zákon) je smrt vymezena, toliko ovšem pro účely tohoto zákona, jako nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene.⁹⁹ Není-li tedy v trestních normách

⁹⁵ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné. I. obecná část. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 103. Další vymezování a členění objektu převzato z této učebnice.

⁹⁶ Tamtéž, s. 105.

⁹⁷ Tamtéž, s. 107.

⁹⁸ Podle čl. 6 odst. 4 Listiny základních práv a svobod porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

⁹⁹ Podle Korotvičky má tato definice „zřejmě platnost podpůrnou“ (Korotvička, T. cit. dílo, s. 7)

smrt definována, je otázkou, do jaké míry je pro právo relevantní medicínské vymezení pojmu smrt. Než se pokusíme na tuto otázku odpovědět, podívejme se na některá starší rozhodnutí nejvyšších soudů. V rozhodnutí 47/1970-III stojí: "Jestliže je třeba za účelem zjištění příčiny smrti určit moment smrti, zjišťuje soud tuto okolnost za pomoci znalce lékaře. Kritéria smrti nestanoví právní řád, nýbrž jsou zde rozhodná vědecky uznávaná medicínská kritéria, která musí znalec lékař ve svém posudku vysvětlit a jejich existenci v daném případě odůvodnit." (s 221) Nyní si jen řekněme, že s tímto názorem, resp. s jeho 2. souvětím autoři jedné z pražských učebnic trestního práva hmotného nesouhlasí, na jejich argumentaci se zaměříme později. V medicíně dlouho přetrvávalo pojetí smrti jako tzv. smrti klinické, při níž dochází k zastavení činnosti srdce a plic. V 70. letech minulého století bylo toto pojetí překonáváno s ohledem na skutečnost, že i po zastavení činnosti srdce a dýchání bylo možno pacienta zachránit. Projevem této změny, jakož i nové definice smrti jako tzv. biologické smrti mozku jsou pak v naší judikatuře R 41/1976 a R 16/1986¹⁰⁰ Podle R 41/ 1976: "Krajský soud uvedl mimojiné, že tzv. klinickou smrt nelze považovat za smrt ve smyslu § 219 tr. zák., poněvadž za současného stavu lékařské vědy i po zastavení životně důležitých funkcí (zastavení činnosti srdce a dýchání), které dříve vedlo nutně ke smrti, je možné obnovení těchto činností, a tím i záchrana života. K tomuto správnému názoru je možno jen dodat, že podle platné čs. právní úpravy vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy. Kategorie tzv. klinické smrti, která je pouhým faktem zástavy vitálních funkcí, jejichž obnova je případně možná, se nyní nahrazuje kategorií biologické smrti mozku (cerebrální smrt), jíž se rozumí smrtelný stav, z kterého návrat do života je vyloučen." (s. 211) Na jeden z důvodů, proč je nezbytné pojem smrti vymežit, ukazuje R 16/1986, kde je kladně hodnocen postup krajského soudu, který kvalifikoval útok obviněného proti poškozené jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 trestního zákona v tehdejší znění, kdy u poškozené nastal stav klinické smrti během jejího převozu do nemocnice, tato však přesto byla zachráněna.(s. 70-71) Podle R 16/1986 je pojem smrti" vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt)-takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno." (s. 70) Vedle otázky pokusu a dokonání trestného činu vraždy¹⁰¹ je problematika definování smrti zásadní pro možnost

¹⁰⁰ Nejedná se o judikáty, ale v prvním případě o Zprávu o výsledcích průzkumu soudní praxe při rozhodování o dokonání trestných činech vraždy podle § 219 tr. Zák. a trestných činech ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 2 tr. Zák., o nichž bylo pravomocně rozhodnuto soudem v letech 1973 až 1974 a v 2. případě o Výtah ze zhodnocení praxe soudů při rozhodování o trestných činech proti životu a zdraví.

¹⁰¹ K pokusu a dokonání trestného činu vraždy ve vztahu ke klinické, resp. biologické smrti Viz 9 Tz 38/1964. (IN: Fenyk, J., Ilková, P., cit. dílo, s. 577)

transplantace tkání a orgánů zemřelého, kdy je samozřejmě možné tyto transplantovat jen, byla-li zjištěna smrt, jak požaduje § 10 odst.1 transplantačního zákona.

Autoři pražské učebnice trestního práva hmotného píší: „Převládá názor, že kritéria smrti nestanoví právní řád, nýbrž jsou zde rozhodná vědecky uznávaná medicínská kritéria (č. 47/70 Sb. rozh. tr.). To není správné. Určení časového rozhraní významného pro trestní právo je i v tomto případě otázkou právní. Jiná je otázka hledání vhodné metody ke zjištění tohoto okamžiku, což je ovšem věcí medicíny.“¹⁰² V dalším vydání učebnice tyto věty zůstaly, jen se slova „převládá názor“ bylo nahrazeno slovy „objevuje se názor“¹⁰³ Toto pojetí odpovídá názorům doktora Dolenského prezentovaným v článku *Momentum mortis*, který vyšel zejména jako reakce na Lubyho článek, resp. referát *Problém vymedzenia pojmu smrti*.¹⁰⁴ Luby si položil 2 úzce související otázky, a sice, a) zda je smrt skutečností identickou v oblasti práva i medicíny, b) zda je pro obě oblasti směrodatná medicínská definice smrti, nebo zda právo může samo smrt definovat. Na první otázku Luby odpovídá takto: „Ztotožňujeme sa s celkom prevažujúcim názorom, že aj vo sfére práva rozhoduje smrt jako biologická skutečnost a že neexistuje osobitná právní kategorie smrti.“¹⁰⁵ Můžeme dodat, že tento názor je přesvědčivý a odpovídající intuitivnímu chápání. K odpovědi na otázku druhou se Luby dostává až na závěr po stručném vylíčení historického vývoje poznání a prokázání smrti a poté, co uvedl definici biologické smrti mozku¹⁰⁶ V souvislosti s touto odpovědí odmítá Luby požadavek, aby právní řád smrt definoval nebo aby přebíral medicínskou definici do právních norem nebo na ní odkazoval. Luby píše: „Definovanie smrti patrí výlučne do kompetencie lekárskej vedy... právo nemože definovat biologický fakt, ktorý vo v'ahu k nemu existuje apriorne a objektívne, preto nedefinuje ani iné prírodné javy. Právne definovanie smrti nemožno požadovat ani s odovodnením, že medicína nie je schopná smrť správne vymezit a že ju preto má definovat právo. To je absurdná požiadavka. Jako može právo vobec suplovat medicínu a notabene, jako ju može suplovat tam, kde na úplné a správne rozpoznanie biologického faktu ani sama nestačí? Keby z tohoto dovodu právo produkovalo vlastnú definíciu, malo by to len ten efekt, že by popri nesprávnom medicínskom

¹⁰² Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R., *Trestní právo hmotné. II. Zvláštní část. 4. přepracované vydání*, Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 21.

¹⁰³ Novotný, O., Vokoun, R. a kol. *Trestní právo hmotné. II. Zvláštní část. 5. jubilejní a zcela přepracované vydání*, Praha: Aspi Publishing, 2007, s. 25.

¹⁰⁴ Dolenský, A. *Momentum mortis*. *Socialistická zákonnost*, 1976, č. 2, s. 97-100. Luby, Š. *Problém vymedzenia pojmu smrti*. *Právny obzor*, 1971, č.1, s. 28-39.

¹⁰⁵ Luby, Š. cit. dílo, s. 30.

¹⁰⁶ „íreverzibilný smrtný stav, z ktorého návrat do života je vylúčený, i keď prostredníctvom reanimačných zásahou možno obnovit' a po nejaký čas udržat iné než mozgové funkcie, najmä dýchanie a tep srdca.“ (s. 35)

vymezení smrti existovala ďalšia nepochybné omnoho nesprávnejšia juristická definícia.“¹⁰⁷ Byť je Lubyho argumentace jistě přesvědčivá, můžeme se podívat na jím položené otázky z trochu jiného úhlu pohledu. Dolenský ve své reakci upozorňuje, že „ mezi biologickým jevem smrti a jeho odrazem v právu je však rozdíl v tom, že prvé je spojitý déletrvající proces, kdežto právo chápe smrt jako jev okamžiku.“¹⁰⁸ Podobně Tesař uvádí, že „ smrt je ireversibilní zástava všech funkcí organismu. Není to okamžitý projev, ale většinou dlouho trvajícím pochodem.“¹⁰⁹ Dolenský dále píše:“ Je otázka, který okamžik se zvolí jako kritický. V našem případě se zdá, že odpověď je jednoduchá: okamžik, kdy je stav irreparabilní. Tato volba určitého bodu na spojitě linii procesu zániku organismu je otázkou právní“¹¹⁰ Není ale právě tato volba přijetím medicínské definice smrti? Dále Dolenský píše:“ ...mezi pojetím smrti ve sféře medicíny a ve sféře práva je podstatný rozdíl. Objektívni realita, jež je podkladem, zůstává stejná. Avšak tato realita má mnoho určení, vlastností, aspektů a každá disciplína si z nich vybírá ty své.“¹¹¹ Volba okamžiku, která je podle Dolenského volbou právní, je ale závislá na lékařských poznatcích a lékařské definici smrti. Jestliže proto dále Dolenský píše, že v medicíně jsou dvě definice smrti a volbou jedné z nich se ocitáme na poli práva¹¹², je třeba říci, že relevantní je biologická smrt mozku, protože smrt klinická nemusí být oním nevratným, nenapravitelným jevem či spíše stavem. Ve vztahu k druhé otázce Dolenský akceptuje, že je v „ jistém smyslu směrodatná medicínská definice smrti. Vždyť právník nemá potřebné odborné znalosti, aby zkoumal průběh zániku lidského organismu, aby stanovil jeho fáze, definoval je a aby našel nejvhodnější metody k zjišťování zkoumaného jevu...druhou otázku lze chápat jako problém procesní, jako problém dokazování...prvá otázka se týká hmotného práva...hmotněprávní otázka je, jak definovat okamžik smrti, procesní otázka je, jakým postupem tento fakt dokázat...nutno si však uvědomit, že takováto definice¹¹³ biologické smrti obsahuje v sobě implicitně 3 složky: 1. vymezení smrti jako okamžiku, od něhož je proces odumírání organismu ireversibilní, 2. metodu zjišťování tohoto okamžiku, 3. volbu tohoto okamžiku, jakožto právní skutečnosti. Jedině v druhém složce jde výlučně o záležitost medicínskou. Pokud jde o prvou složku, jde o definici pojmu, kde role

¹⁰⁷ Luby, Š. cit. dílo, s. 38-39.

¹⁰⁸ Dolenský, A. cit. dílo, s. 99.

¹⁰⁹ Tesař, J. Soudní lékařství. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 66.

¹¹⁰ Dolenský, A. cit. dílo, s. 99.

¹¹¹ Tamtéž, s. 99.

¹¹² Tamtéž, s. 99.

¹¹³ Dolenský píše o tzv. operacionistické definici, kdy pojem definujeme na základě metody, jakou se ten který jev zjišťuje a že takové definování náleží výlučně lékařské vědě. (Tamtéž, s. 100)

medicíny je v upřesnění onoho okamžiku. Třetí složka je otázka právní.¹¹⁴ Tyto složky nelze podle mne od sebe oddělovat a domnívám se, že 1. složka leží v medicínské oblasti a 3. je od té první odvislá. Jinak řečeno, nejsem si jistý, zda volba okamžiku smrti je otázkou právní, je-li tak silně spojena s medicínským vymezováním smrti. Je pak otázka, do jaké míry lze takové naše počínání označit za volbu a do jaké míry jde o přebírání lékařské definice.

Jak bylo uvedeno, objektem trestných činů podle § 219 a § 220 TZ je lidský život. V § 220 TZ je to přesněji život novorozeného dítěte. Předmětem¹¹⁵ útoku je v § 219 TZ člověk a v § 220 TZ novorozené dítě, tedy předmět je v tomto ustanovení zúžen. Problematika vymezení počátku lidského života a tedy i předmětu a objektu podle § 220¹¹⁶ je velice složitá a v právní teorii a praxi kolem ní panují značné názorové neshody. Nenárokuji si postihnout všechny obtížné a spojené otázky v celku, jen se pokusím shrnout diskusi proběhlou zejména na stránkách časopisů *Trestní právo a Právo a zdravotnictví* a uvést, která řešení se mi zdají vhodnější.

Zásadní spor se vede o začátek lidského života, o to, kdy přechází lidský plod v člověka. Základní dva přístupy pak vidí tuto dobu buď v počátku porodu, nebo v jeho konci. V souvislosti s tím jsou vykládány v teorii trestního práva některé pojmy jako porod, okamžik narození, novorozené dítě, sousloví „při porodu a hned po něm“, kdy u definování prvních tří přirozeně hraje zásadní roli lékařská věda. Jelikož se však zároveň jedná o znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 220 TZ, právo se jimi musí zabývat. A tak se zde objevuje zase obecnější problém vztahu medicíny a práva, jak již byl naznačen výše. Vzhledem k proběhlým teoretickým polemikám a neshodám i v praxi soudů nelze souhlasit s tvrzením K. Hasche, podle něhož „Ve vědě trestního práva i v soudní praxi je za hranici, kdy lidská bytost přestává být plodem a stane se člověkem, považován začátek porodu.“¹¹⁷

¹¹⁴ Tamtéž, s. 100.

¹¹⁵ „Předmětem útoku jsou buď lidé... nebo věci..., na které pachatel trestného činu bezprostředně útočí, a tím zasahuje objekt trestného činu...je fakultativním znakem skutkové podstaty trestného činu.“ (Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. *Trestní právo hmotné. I. Obecná část. 4. přepracované vydání*, Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 109-110.

¹¹⁶ V následujícím výkladu se budu věnovat i některým znakům skutkové podstaty trestného činu podle § 220, protože právě jejich vymezování nám pomáhá definovat počátek lidského života, a tedy i objekt a předmět trestného činu vraždy podle § 219 TZ. Ostatně § 220 TZ privileguje jen matku, a to za kumulativního splnění 2 podmínek: doba při porodu nebo hned po něm a stav rozrušení způsobeného porodem. Jinak je matka trestná podle § 219 odst. 2 písm. e) stejně jako ostatní pachatelé.

¹¹⁷ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha: Linde a. s., 2005, s. 609. Podobně nepřesné je tvrzení Korotvičky: „Za tento počátek existence (samostatné-moje pozn.) lidské bytosti je shodně podle teorie i podle ustáleného stanoviska praxe brán okamžik začátku porodu.“ (Korotvička, T. cit. dílo, s. 6-7.)

První článkem, který rozpoutal další diskusi, se stala stat' Mítlöhnera a Režňákové uveřejněná v časopisu trestní právo v roce 1997,¹¹⁸ v níž shrnují možné a posléze odmítají různé přístupy k odlišení lidského plodu od člověka, aby se nakonec pokusili definovat živého člověka.:“ Máme za to, že za živého člověka je možno považovat jedince, který se živě narodil, tj. byl vybaven fyziologickými porodními cestami nebo byl z těla matky vyjmut operativními metodami (císařským řezem), alespoň jednou spontánně nebo po křísení vydechl, a u kterého ještě nenastala biologická smrt, a že jedině takový může být předmětem útoku ze strany pachatele.“¹¹⁹ Na uvedený článek Dolenský¹²⁰ reagoval tvrzením, že:“ Všechny zdejší učebnice trestního práva a všechny naše komentáře však kladou začátek života člověka do počátku porodu, což je v některých dalších vydáních dalšími výklady upřesněno. Pádňým argumentem jsou zde slova „při porodu nebo hned po něm“ v § 220 trestního zákona“...argumentem je...i úvaha, že lidská bytost má již být během celého porodu chráněna proti ublížení na zdraví, na něž nedopadá paragraf o umělém přerušení těhotenství.“¹²¹ Na závěr Dolenský upozorňuje, že objekt trestných činů proti životu a zdraví určuje právo, nikoli medicína.¹²² Proti Dolenskému přístupu se poté vystoupila Císařová, když v článku *Iura novit curia* otištěném opět v časopisu Trestní právo nejprve podpořila Mítlöhnera a Režňákovou s tím, že jejich názor odpovídá současnému pojetí medicínskému, jakož i stanovisku Nejvyššího soudu.¹²³ Na argumentaci Císařové se podíváme později, nyní postačí uvést, že autorka vymezila novorozené dítě :“Řekneme-li, že novorozené dítě je takové, které již opustilo porodní cesty, bylo odděleno od matky a nadechlo se, je zřejmé, že to plně odpovídá tomu, co chrání § 220 trestního zákona“¹²⁴ Pokud jde o obecnější problém vztahu medicíny a práva Císařová píše:“ Za nejzávažnější ovšem považuji to, že v článku se uvádí, že o určitých věcech by mělo rozhodovat právo ne medicína nebo jiné vědy...to, co napsal v roce 1947 Solnař...se vztahuje na jiné otázky, než je medicína...soud zná právo a jen právo smí znát. Na vše ostatní potřebuje...znalce...domnívám se, že otázka toho, zda a kdy se dítě narodilo, je typickou otázkou odbornou, jejíž řešení nepatří do rukou právníků, okamžik

¹¹⁸ Mítlöhner, M., Režňáková, M. K vymezení objektu trestných činů proti životu. Trestní právo, 1997, č. 12, s. 16-17. Starší článek autora k problematice viz Mítlöhner, M. K vymezení objektu trestných činů proti životu. Socialistická zákonost, 1988, č. 4, s. 198-200.

¹¹⁹ Mítlöhner, M., Režňáková, M., cit. dílo, s. 17.

¹²⁰ Dolenský, A. Momentum partus. Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6-7.

¹²¹ Tamtéž, s. 6.

¹²² Tamtéž, s. 7. Konečně cituje Solnaře: „ nelze poznatky jiných věd o otázkách označených stejným jménem přímo přenášet do oblasti trestního práva.“ (Solnař, V. Trestní právo hmotné. Část obecná., nakladatelství Knižovny sborníku věd práv. a stát., 1947, s. 61. citováno podle Dolenského článku).

¹²³ Císařová, D. *Iura novit curia*. (několik poznámek k článku dr. Dolenského „ Momentum partus“). Trestní právo, č. 5, 1998, s. 19.

¹²⁴ Tamtéž, s. 20.

narození...stanovní medicína.“¹²⁵ Argumentaci Císařové ohledně okamžiku narození následně podpořili Kühn, Nováková a Uzel.¹²⁶ Stanovisko Dolenského naopak podpořil Kučera¹²⁷ a v podstatě i Tichý.¹²⁸

Porod je v učebnici porodnictví definován jako „každé ukončení těhotenství, při kterém je narozen živý jedinec o minimální hmotnosti 500 g, nebo přežije-li novorozenec i s menší hmotností alespoň 24 hodin. U mrtvě narozeného plodu je podmínkou porodu minimální hmotnost 1000 g. Ukončení těhotenství po narození plodů o nižších než uvedených hmotností označujeme jako potrat.“¹²⁹ Porod je členěn na 3 porodní doby (1. otevírací, 2. vypuzovací, 3. kdy dochází k porodu lůžka a plodových blan) Autoři citované učebnice pak píší, že „ známky života novorozence se rozumí jeho dech nebo srdeční akce či pulsace pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, i když ještě pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.“¹³⁰ Podle § 2 vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 11/1988 Sb. se narozením živého dítěte rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost 500 g a vyšší anebo nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu.¹³¹

Nyní zaměříme pozornost s odkazem na již uvedené na argumentaci obou stran. V komentáři k trestnímu zákonu je zastáván Dolenského názor s argumentací souslovím „při porodu“ v § 220 TZ a výkladem, že při akceptování teze o narození dítěte až oddělením od matky, resp. 1. nadechnutím, by byla matka, která by plod usmrtila, beztrestná.¹³² V souvislosti s tím autoři definují novorozené dítě jako „ dítě od počátku porodu, a to i tehdy, když zcela neopustilo matčino tělo a není od něj zcela odděleno. Až do počátku porodu jde o lidský plod.“¹³³ Komentář Novotného a Růžičky zastává opačné stanovisko.¹³⁴ Proti silnému

¹²⁵ Tamtéž, s. 20.

¹²⁶ Kühn, Z. K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva. *Trestní právo*, 1998, č. 10, s. 19-21. Nováková, Š, Několik doplňujících otázek k článku prof. D. Císařové, DrSc. „Iura novit curia“ *Trestní právo*, 1998, č. 9, s. 20. Uzel, R. Porod a začátek života. *Trestní právo*, 1999, č. 4 s. 12-15.

¹²⁷ Kučera, J. Quis novit momentum partus (nativitatis)? *Zdravotnictví a právo*, 1999, č. 12, s. 10-12. Kučera, J. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, s. 139-144.

¹²⁸ Tichý, L. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestní právo*, 2006, č. 7-8, s. 19-28.

¹²⁹ Čech, E., Hájek, Z., Maršál, K., Srp. B. a kol. *Porodnictví*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1999, s. 103.

¹³⁰ Tamtéž, s. 103. Uvedená slova přesně odpovídají výčtu známek života ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví ČR č. 11/1988 Sb. (§ 2 odst. 2 vyhlášky)

¹³¹ Podle Kühna pak tato definice narození, byť určená k účelům demografické statistiky může sloužit při výkladu trestního zákona. Viz Kühn, Z., cit. dílo, s. 20.

¹³² Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1298.

¹³³ Tamtéž, s. 1312. Jde o stejnou formulaci, kterou užil Tesař. Viz Tesař, J. *Soudní lékařství*. 3. doplněné vydání. Praha: Avicenum, 1985, s. 686.

¹³⁴ „ Předmětem útoku je živý člověk, a to od svého narození. V praxi se uplatnil názor, že rozhodujícím je okamžik oddělení dítěte od těla matky...což odpovídá současnému názoru lékařů.“ (Novotný, F., Růžička,

argumentu souslovím „ při porodu“ postavila Císařová své pojetí:“ Pokud jde o § 220 tr.z., který mluví o usmrcení „*při porodu nebo hned po něm*“ je třeba zdůraznit...že toto ustanovení mluví o usmrcení novorozeného dítěte při porodu nebo hned po něm, nikoli o usmrcení lidského plodu během porodu nebo hned po něm...je tedy zřejmé, že porod začíná porodními bolestmi, tj. první porodní dobou, a po narození dítěte (druhá porodní doba) není ještě porod ukončen a dochází k porodu lůžka, blan a zbytku pupečníku. Což je zřejmě to, co je v § 220 tr. z. míněno termínem „ *během porodu*““ Výraz „ *hned po něm*“ znamená evidentně tu dobu, kterou lékaři označují jako poporodní období.“¹³⁵ Z textu plyne, že Císařová hovoří o narozeném dítěti až od skončení 2. doby porodní. V tom, jak autorka definovala novorozené dítě, jak bylo citováno výše („ bylo odděleno od matky“) se zdá, že za takové dítě považuje dítě až v období 3. doby porodní, kdy se přestřihává pupečník.¹³⁶ Další připomínkou může být skutečnost, že slovo novorozený nemusí znamenat jen nově narozený, ale stejně tak i nově rozený, a tak zahrnovat časový úsek od počátku 2. doby porodní.¹³⁷ Tento postřeh lze uplatnit i vůči Vališové.¹³⁸ Autorka dále uvádí:“ Dle mého názoru se ze strany výše uvedených (Šámal, Půry, Rizman, a autoři pražské učebnice trestního práva od Novotného, Dolenského...) jedná o neznalost, případně nepochopení fyziologického procesu porodu a v důsledku toho o vývody zcela nesprávné.“¹³⁹ Nekorektnost této výtky je na první pohled zřejmá. Stejným způsobem by totiž mohla autorka vytýkat neznalosti a nepochopení porodu nejen Miříčkovi a judikatuře Nejvyššího soudu za 1. republiky, ale dokonce i Tesařovi! Právě Tesař totiž píše: „Dobou „ *při porodu*“ z hlediska soudně lékařského rozumíme nejen dobu od počátku porodu do porodu plodu, tj. oddělení rodičího se dítěte od matčina těla, ale dokud není porozeno lůžko (do skončení III. doby porodní)“¹⁴⁰ A právě tuto Tesařovu formulaci citují autoři komentáře, stejně jako přebírají jeho definici novorozeného dítěte.¹⁴¹ Miříčka píše: „Z ustanovení § 139 (viz s. 15, jde o zákon č. 117/1852 –moje pozn.) plyne, že předmětem deliktu je dítě při porodu, tj. od počátku

M. Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy. 2. doplněné vydání. Praha: Eurounion, 2002, s. 322.

¹³⁵ Císařová, D. cit. dílo, s. 20.

¹³⁶ Čech, E., Hájek, Z., Maršál, K., Srp, B. a kol. cit. dílo, s. 120.

¹³⁷ Kučera, J. Quis novit momentum partus (nativitatis). Zdravotnictví a právo, 1999, č. 12, s. 11. V souvislosti s tímto argumentem odkazuje na Tesařovu definici novorozeného dítěte.(převzata do komentáře, viz pozn. 131) Nepokládám odkaz za příliš vhodný, jak bude ukázáno dále.

¹³⁸ „ Vzhledem k tomu, že subjektem práv a povinností...se jedinec stává narozením musíme slova „ *při porodu*“ použítá v ustanovení § 220 TZ chápat jako časový úsek počínající narozením dítěte (konec 2. doby porodní-moje pozn.) a končící ukončením 3. doby porodní.“ (Vališová, V. K trestnému činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Bulletin advokacie, 2000, č. 4, s. 67.

¹³⁹ Tamtéž, s. 66.

¹⁴⁰ Tesař, J. cit. dílo, 3. doplněné vydání, s. 684.

¹⁴¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo, s. 1298, 1312.

porodu (do té doby šlo o vyhnání plodu) až do jeho ukončení, dle okolností též ještě nějaký čas potom...stačí, že plod vyšel z těla matčina, a nevyžaduje se, aby dítě bylo od těla matčina již úplně odděleno...¹⁴²

Argumentaci Císařové lze akceptovat v tom směru, pokud jde o předčasný nástup porodních bolestí a tzv. cerkláž¹⁴³ (zavázání děložního hrdla) V situaci nástupu porodních bolestí (i předčasných) jde už totiž o počátek porodu, o 1. dobu porodní. To se může stát např. v 6 měsíci těhotenství. „ Lékaři však dojdou k závěru, že dítě takto porozené by nemělo šanci na přežití, a provedou cerkláž, tj. zavázání děložního hrdla, takže se dítě narodí později. Jistě nebude datem jeho narození okamžik nástupu porodních bolestí v 6 měsíci těhotenství.“¹⁴⁴ Je zřejmé, že kdyby pak plod později během těhotenství byl úmyslně usmrcen, těžko by se dalo hovořit o smrti člověka. Z tohoto důvodu se domnívám, že by autoři komentáře měli upřesnit, resp. spíše posunout dobu přeměny plodu v člověka (pro účel trestního práva) na počátek 2. doby porodní tak, jak je to učiněno v posledním vydání pražské učebnice.¹⁴⁵ Zde už se může uplatnit argumentaci o dítěti nově rozeném. Odpovídá to i názoru Hájkově, podle něhož „...počátkem existence dítěte je okamžik, kdy se rodí (prořezává) hlavička nebo vedoucí část dítěte.“¹⁴⁶ V této souvislosti je třeba uvést názor vyšetřovatele Zahrádky: „Úmyslné usmrcení novorozeněte matkou je prakticky uskutečnitelné teprve tehdy, když matka může položit ruku na své dítě, aby je usmrtila. To je fyziologicky možné v tom okamžiku, kdy byla porozena hlavička dítěte.“¹⁴⁷ Při porodu je zavraždění dítěte výjimečným jevem, Tesař uvádí jako příklady odříznutí trupu dítěte, když hlavička zůstala zaklíněna, uvázání tkanice kolem krku při porodu hlavičky.¹⁴⁸ Tyto případy by v případě přijetí názorů Mithlönera a Režňákové a tím spíše Císařové (která vyžaduje oddělení dítěte od matky) byly

¹⁴² Mířička, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha: Všeherd, 1934, s. 331. Citováno podle Tichý, L, cit. dílo, s. 20-21. Podle R NS ČSR- Zm II 299/34 „ Čin je spáchán „ při porodu“ ve smyslu § 139 tr. zák. č. 117/1852 ř.z. (vražda dítěte) nejen byl-li vykonán za porodu samého, nýbrž i, byl-li vykonán po porodu, avšak v době, kdy trval ještě mimořádný stav u rodičky porodem vyvolaný...“ (citováno podle Fenyk, J., Ilková, P. cit. dílo, s. 586.

¹⁴³ K pojmu viz Čech, E., Hájek, Z., Maršál, k., Srp, B. a kol. cit. dílo, s. 381-382.

¹⁴⁴ Císařová, D. cit. dílo, s. 20.

¹⁴⁵ Ve 4. vydání se ještě hovoří pouze o začátku porodu jako časovém rozhraní pro odlišení plodu od člověka. (Novotný, O., Dolenský, A., Návrátílová, J., Půry, F., Řizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R. cit. dílo, s. 21) V 5. vydání se píše: „Za toto časové rozhraní je tradičně považován začátek porodu. Tím lze pro účely trestního práva rozumět okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, tzn. rodí se hlavička nebo vedoucí část dítěte.“ (Novotný, O., Vokoun, R. a kol. cit. dílo, s. 24)

¹⁴⁶ Hájek, F. a kol. Soudní lékařství, Praha, 1957, s. 283. Citováno podle Kučera, J. Quis novit momentum partus (nativitas)? Zdravotnictví a právo, 1999, č. 12, s. 11.

¹⁴⁷ Zahrádka, J. Vraždy novorozenat. Kriminalistický sborník, 1974, č. 7, s. 420.

¹⁴⁸ Tesař, J. cit. dílo, 3. doplněné vydání, s. 693.

ze strany matky beztrestné! Nejedná se jen o tyto případy, ale jak ukazuje Kučera¹⁴⁹ i o situace, kdy matka např. hodila narozené dítě do džberu s vodou a až poté přerušila pupeční šňůru nebo porodila do vody (a dítě se tak nemohlo nadechnout) nebo o typický příklad pasivní vraždy dítěte neodstraněním blan z obličeje novorozence. Právě kvůli takovýmto situacím se domnívám, že stanoviska Mitlöhnera, Císařové a dalších nemohou obstát.¹⁵⁰

Souhlasím s vymezením Kučerovým, podle něhož hmotným předmětem útoku dle § 220 TZ je „novorozené dítě, tj. lidský jedinec narozený nebo rozený s matky, od okamžiku, kdy se začne z těla matky fakticky vyčleňovat, tedy od okamžiku, kdy se prořezává hlava nebo vedoucí část dítěte, a to za předpokladu, že se narodí, resp. rodí živý, a za předpokladu, že dle stávající úrovně medicínského poznání nejde o potrat.“¹⁵¹ I když s řadou postřehů Kučery souhlasím, nevyhnul se podle mne některým nejasnostem. Na jedné straně totiž píše: „Autoři (Mitlöhner a Režňáková-moje pozn.) uznávají, že „ za živého člověka je možno považovat pouze živě narozený lidský plod. Proto usmrcení plodu v těle matky nemůže být usmrcením člověka ve smyslu ustanovení zvláštní části trestního zákona“ Tento názor můžeme považovat za nesporný.“¹⁵² Na druhé straně, když charakterizuje stoupence druhého názoru, píše, že se shodují s rozhodnutím Nejvyššího soudu zveřejněným v Bulletinu Nejvyššího soudu pod č. 2/1987-10 a že by NS měl svou praxi revidovat. Ale právě tento judikát je totožný s tezí psanou kurzívou (pod pozn. 150), kterou považuje za neproblematickou.¹⁵³

Podle rozhodnutí č. 2/1987-10 Bulletinu NS „ Za živého člověka je možno považovat pouze živě narozený lidský plod. Usmrcení plodu v těle matky nelze považovat za usmrcení člověka, tedy za usmrcení jiného ve smyslu ustanovení zvláštní části trestního zákona, obsahující tento znak, ale za způsobení újmy na zdraví matce, součástí jejíhož těla dosud plod

¹⁴⁹ Kučera, J. Quis novit momentum partus (nativitatis)? Zdravotnictví a právo, 1999, č. 12, s. 12. Podle § 229 TZ není těhotná žena, která své těhotenství přeruší nebo jiného o to požádá nebo mu to dovolí, trestná.

¹⁵⁰ „Myslím si ale, že je zjevná absence takového rozdílu v jednání matky, která uskrtní dítě v době, kdy je porozena pouze hlavička oproti matce, která tak učiní v době, kdy již došlo k oddělení dítěte.“ Viz Tamtéž, pozn. 147, s. 12.

¹⁵¹ Kučera, J. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 142.

¹⁵² Kučera, J. Quis novit momentum partus (nativitatis)? Zdravotnictví a právo, 1999, č. 12, s. 10.

¹⁵³ S Kučerovou charakteristikou tzv. užšího porodu jako doby zahrnující 2. dobu porodní lze souhlasit, ale sporné je, zda i Tesař, když psal o porodu v Soudním lékařství, měl na mysli tzv. užší porod, jak se Kučera domnívá. S ohledem na to, že Tesař uvádí definici narození z vyhlášky MZd č. 194/1964 Sb. (její text je takřka shodný s vyhláškou č. 11/1988 MZd Viz s. 27) bychom se mohli domnívat, že má Kučera pravdu. Naproti tomu Tesařovo vymezení doby „při porodu“ zdá se spíše nasvědčovat, že Tesař měl na mysli (Viz s. 28) celý nezúžený porod zahrnující 3 porodní doby. Tesař, J. cit. dílo. 3. doplněné vydání, s. 684, 690.

je.¹⁵⁴ Toto rozhodnutí, které nebylo zařazeno do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, stojí na názoru, že rozhodujícím rozhraním mezi plodem a člověkem je konec porodu.¹⁵⁵ Nyní se stručně na závěr zaměříme na R 43/ 2006, které podle mého soudu ukazuje, jak je záležitost objektu a hmotného předmětu u obou trestných činů vraždy podle TZ složitá a plná nejasností. V daném případě šlo o rozsudek krajského soudu v Ostravě, kterým byl obžalovaný uznáným vinným pokusem trestného činu vraždy dle § 8 odst. 1 TZ, 219 odst. 1, 2 písm. a), kterého se měl dopustit podle zjištění soudu 1. stupně tím, že bodl svou družku nacházející se v 32. týdnu těhotenství v úmyslu ji a plod usmrtit kuchyňským nožem do břicha, přičemž jen shodou náhod a díky včasné lékařské pomoci byli poškození zachráněni. Relevantní je odvolání, které podal státní zástupce. Ten v obžalobě kvalifikoval jednání obviněného jako pokus vraždy na těhotné ženě. (§ 8 odst. 1 TZ, § 219, odst. 1, 2 písm. d) TZ) Není sporu o tom, že právní kvalifikace soudem 1. stupně učiněná (pokus trestného činu vraždy na 2 osobách) je mylná. Zajímavá je argumentace státního zástupce a Vrchního soudu v Olomouci, který o podaném opravném prostředku rozhodoval. „Státní zástupce konstatoval, že současná medicína za narození živého plodu považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulsaci pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena. Narození je tak jediným možným rozhraním, dělicím mezníkem mezi plodem a živým člověkem. Do té doby jde o plod, o součást matky, o jeden celek.“¹⁵⁶ Zdá se tedy, že státní zástupce považuje za rozhraní konec 2. doby porodní. „ Vrchní soud v Olomouci ...se naprosto ztotožnil s opravným prostředkem státního zástupce..., a proto na argumentaci státního zástupce v podaném opravném prostředku v plném rozsahu odkazuje. Vrchní soud...má za to, že předmětem útoku trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. je pouze živý člověk, kterým je dítě, které přestalo být lidským plodem, přičemž plod přechází v živého člověka okamžikem začátku porodu.¹⁵⁷ Takže vrchní soud má určitý právní názor odlišný od názoru státního zástupce, přesto s tímto názorem státního zástupce vyslovuje souhlas a odkazuje naň! Aby bylo do věci vneseno ještě více zmatků odkazuje v závěru

¹⁵⁴ Neměl jsem bohužel Bulletin k dispozici, takže cituji podle Šámal, P, Půry, F, Rizman, S. cit. dílo.II.díl, s. 1309. a Kühn, Z. cit. dílo, s. 20. Skutkové okolnosti případu jsem čerpal z Kühn, Z, cit. dílo, s. 20.

¹⁵⁵ Novotný, O., Vokoun, R. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 5. jubilejní a zcela přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2007, s. 24. Nejsem si jist, zda podle tohoto rozhodnutí je rozhraním konec porodu, jak stojí v citované učebnici, nebo konec 2. doby porodní. Možný je výklad, že autoři učebnice měli na mysli tzv. užší porod. Viz pozn. 151.

¹⁵⁶ R 43/2006, s. 228- odůvodnění. Kromě posledních 2 vět se jedná o text vyhlášky MZd č. 194/1964.

¹⁵⁷ R 43/2006, s. 231-odůvodnění.

Vrchní soud na již zmiňované rozhodnutí NS ČSR publikované v Bulletinu NS pod č. 2/1987-10 s tím, že tyto názory nelze odmítnout.¹⁵⁸

Objektivní stránka

K obligatorním znakům objektivní stránky trestného činu patří způsob jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi. Jednáním, kterým trestní právo, chápe projev vůle ve vnějším světě, může být jako konání, tak opominutí.¹⁵⁹ Podle § 89 odst. 2 TZ se jednáním rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen. Trestný čin vraždy náleží mezi tzv. nepravé omisivní delikty. To jsou takové, které lze právě spáchat jak konáním, tak opominutím¹⁶⁰ a které jsou charakterizovány účinkem, tedy „změnou na hmotném předmětu útoku nebo nebezpečím takové změny.“¹⁶¹ Následkem trestného činu je porušení či ohrožení hodnot, jež jsou chráněny trestním zákonem jako objekt trestného činu. O následku hovoříme ve vztahu k objektu trestného činu, o účinku v souvislosti s hmotným předmětem útoku. Mezi jednáním a následkem musí být příčinný vztah, přičemž „příčinou je každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. nenastal způsobem kterým nastal...Trestněprávně relevantní příčinou je protiprávní jednání trestně odpovědného pachatele popsané ve skutkové podstatě a trestněprávně relevantním následkem je následek popsaný rovněž ve skutkové podstatě trestného činu.“¹⁶²

U trestného činu vraždy je objektivní stránka vymezena jako usmrcení jiného, tj. člověka. Na prostředcích, kterých ke zbavení života bylo užito nezáleží. Tyto mohou mít ale v konkrétním případě vliv na stupeň nebezpečnosti činu pro společnost podle § 3 odst. 4 TZ a rovněž mohou být důvodem kvalifikace pachatelova jednání jako trestného činu vraždy

¹⁵⁸ R 43/2006, s. 232-odůvodnění. Na stránce 30 mého textu je citováno uvedené, v Bulletinu NS publikované rozhodnutí. Č. 2/87-10. V pozn. 152 je uveden komentář a dílo Kühna, podle nichž jsem citoval. V R 43/2006 je judikát také citován a ve stejné podobě jako v komentáři, tedy bez 1. věty, „za živého člověka je možno považovat pouze živě narozený lidský plod“ Tato věta však ve zmíněném rozhodnutí (č. 2/87-10) je, jak plyne z Kühna-s. 20 a R 43/2006, s. 227. „Vrchní soud v Olomouci má tak zato, že...nelze odmítnout závěry uvedené v rozhodnutí...publikovaném pod č. 2/87-10, podle kterých usmrcení plodu v těle matky nelze považovat za usmrcení člověka, tedy za usmrcení jiného ve smyslu ustanovení zvláštní části trestního zákona, obsahující tento znak, ale za způsobení újmy na zdraví samotné matce, součástí jejíhož těla dosud plod je.“ (R 43/2006, s. 232)

¹⁵⁹ Tyto teoretické poznatky čerpány z Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M., Trestní právo hmotné. I. Obecná část. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 113-129.

¹⁶⁰ Naproti omisivním, jež lze spáchat jen konáním nebo čistě omisivním, jež lze spáchat toliko nekonáním.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 116.

¹⁶² Tamtéž, s. 125-127. Příčinný vztah je dán i tehdy, pokud vedle útoku pachatele působila další příčina (např. alkohol), byla-li kryta jeho zaviněním. Viz 5 Tdo 595/2004 ze stránek www.nssoud.cz

spáchaného zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem. (§ 219 odst. 1, 2, písm. b)).¹⁶³ Vraždu lze tak spáchat jak zastřelením nebo uškrcením, tak dlouhodobým týráním nebo neposkytnutím dítěti potřebné péče, pokud má pachatel zvláštní povinnost konat. Podle R 7/1988-I „Opomenutí je jen tehdy postaveno na roveň konání (§ 89 odst. 2 tr. zák.), jestliže někdo nevykonal to, co bylo jeho právní povinností. Nestačí porušení povinnosti vyplývající pouze z morálních pravidel, např. z pravidel socialistického soužití.“ (s. 7). Podle teorie trestního práva se zvláštní povinnost konat rozčleňuje do 3. skupin. Jsou to povinnosti vyplývající ze zákona (typicky zákon o rodině), ze smlouvy a z předchozího nebezpečného jednání. O takové situace jde v případech, kdy někdo způsobil nebezpečí, a jako takový má pak povinnost toto nebezpečí odvrátit.¹⁶⁴ Podle R 30/ 1998 „Zaviněné jednání matky, která zanedbala svou zákonnou povinnost pečovat o dítě (§ 32 a násl. Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině...) a v důsledku toho došlo k úmrtí, zakládá trestní odpovědnost za poruchový delikt, nikoli za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 207 odst. 1 tr. zák.“ (s. 104) Je tedy nutno zásadně odlišovat obecnou povinnost konat stanovenou např. v § 207 TZ jako povinnost poskytnout pomoc, kde pachatel neodpovídá za následek od zvláštní povinnosti konat dle § 89 odst. 2 TZ.¹⁶⁵

Nyní se zaměříme na okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby vyčtené v druhém odstavci § 219.¹⁶⁶ Podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) jde o spáchání vraždy na dvou nebo více osobách. Více osobami jsou míněny minimálně tři. Jde o situace, kdy pachatel usmrtí nejméně 2 osoby jedním jednáním-skutkem.¹⁶⁷ Budeme sem řadit i případy pokračování v trestném činu. (je posuzováno v trestním právu hmotném jako jeden skutek, jeden trestný čin) V § 219 odst. 2 písm. b) je uvedena okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající v spáchání vraždy zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem. Ač

¹⁶³ Také při výměře trestu by kužitým prostředkům mohlo být přiblíženo jako k přitěžujícím okolnostem podle § 34 TZ.

¹⁶⁴ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. cit. dílo, s. 116-117.

¹⁶⁵ K tomu viz R 37/1998-II. Podle R 25/1992-II „O trestný čin opustenia dieťaťa podľa § 212 Tr. zák. môže íť len vtedy, keď úmysel páchatel'a záhrňa iba vznik nebezpečenství smrti alebo ublíženia na zdraví. Pokiaľ pachatel vie o tom, že v dosledku opustenia dieťaťa môže skutočne dojsť k smrtelnému následku a je s tým uzrozumený, naplňá týmto konáním znaky trestného činu vraždy podľa § 219 alebo vraždy novonarodeného dieťaťa matkou podľa § 219 Tr. zák., resp. pokusu o tieto činy.“ (s. 80)

¹⁶⁶ Stručně budou probrány všechny tyto kvalifikované skutkové podstaty, byť výklad v učebnici okolnost uvedenou pod písm. h) uvádí logicky v pasáži věnované subjektivní stránce. Stejně tak bychom sem řadili písm. f), g). Viz Novotný, O., Vokoun, R. a kol. cit. dílo, s. 25-26.

¹⁶⁷ „ Za jeden skutek se v nauce i praxi považují všechny ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného z hlediska trestního práva, pokud jsou zahrnuty zaviněním.“ (Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. cit. dílo, s. 248) Podle R 25/1994-I „Jestliže pachatel v úmyslu usmrtit tři osoby vnikne do bytu, kde se všechny nacházejí a tam je postupně v těsném sledu napadne jednáním způsobilým vyvolat smrt, naplňuje znaky jednoho trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák., resp. jeho pokusu (§ 8 odst. 1 tr. zák.), a nikoli tří takových trestných činů.“ (s. 77)

byla ohledně těchto znaků vyslovována zpočátku pochybnost stran problematiky jejich výkladu jako znaků nových,¹⁶⁸ domnívám se, že judikaturu lze zde hodnotit pozitivně. Podle R 1/1992 „Spácháním trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však nezbytné, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného (s. 3) V odůvodnění NS ještě uvedl: „ V projednávaném případě obžalovaný po rdoušení poškozené v době vyhasínání jejích životních funkcí napadl tak, že jí zasadil několik hlubokých řezných ran, které vedly k úplnému oddělení přední části krku poškozené...šlo o extrémně brutální vražedný mechanismus..“ (s. 5).¹⁶⁹ Často se bude jednat o případy ubíjení poškozeného, o situace, kdy je mu kopáno do hlavy a na ni dupáno, o situace, kdy vrah užil více nástrojů, kdy tělo oběti bylo nápadněji zdevastováno.¹⁷⁰ Podle autorů komentáře o zvlášť trýznivý způsob vraždy „ půjde v případě, kdy oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato déle trvajícím, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozeného. Záleží zde i na subjektivním prožívání útoku ze strany oběti.“¹⁷¹ Pokud jde o poslední citovanou větu, domnívám se, že přesnější formulace by byla s užitím slova „zejména“ místo „i“. Jde přece o oběť, které je trýzněna. Autoři komentáře uvádějí jako příklady zvlášť trýznivého způsobu pozvolné rdoušení či přiškrcování, topení ve vodě, řezání břitvou do vykrvácení oběti.¹⁷² Je zřejmé, že často zvlášť surový způsob spáchání vraždy bude zároveň způsobem zvláště trýznivým, k tomu ale, aby bylo jednání pachatele posouzeno podle § 219 odst. 1, 2 písm. b) postačí naplnění jednoho z těchto znaků. Tak tomu bylo i v případě R 42/1994-I , podle něhož „Pozvolné udušení poškozené, kterou obvinění svázali, položili na postel, přikryli peřinou a zanechali bez pomoci, lze s ohledem na duševní a fyzické útrapy, jež takový způsob usmrcení provázejí, považovat za zvlášť trýznivý způsob spáchání činu ve smyslu § 219 odst. 2 písm. b) tr. zák.“¹⁷³

¹⁶⁸ „Tyto problémy vznikají nejen v souvislosti s výkladem zcela nových zákonných znaků..“ (Zelenka, P. Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995. Trestní právo, 1998, č. 5, s. 8.) Autor si patrně neuvědomil, že např. znak spáchání vraždy způsobem zvláště surovým byl již uveden v § 216 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona 86/1950 Sb. Viz R 58/ 1954. (s. 125)

¹⁶⁹ Podle R 58/1954 „ Otázku, zda byla vražda spáchána způsobem zvlášť surovým...nutno zkoumat nejen z hlediska postižené osoby...nýbrž vzhledem k celkovému způsobu, jakým byla vražda vykonána, zejména též se zřetelem k běžným názorům společnosti.“ (s. 125)

¹⁷⁰ Viz např. 8 Tdo 1133/ 2004. Ze stránek www.nssoud.cz

¹⁷¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, Š. cit. dílo. II. díl, s. 1302.

¹⁷² Tamtéž, s. 1302-1303.

¹⁷³ R 42/1994-I. s. 228. V odůvodnění Vrchní soud v Praze uvedl: “Délka doby, po kterou působil smrtící mechanismus, než došlo ke smrti poškozené, a poloha, v níž byla poškozená tomuto mechanismu vystavena, ovlivňovaly subjektivní vnímání činu poškozenou tak, že šlo o mimořádné vystupňované útrapy které odůvodňují závěr o „zvlášť trýznivém“ způsobu spáchání činu.“ (s. 231) Zároveň uvedl

V § 219 odst. 2 TZ je uvedena okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby¹⁷⁴ spočívající v tom, že se pachatel dopustil spáchání trestného činu vraždy opětovně. Jde tedy o situace, kdy pachatel spáchal více vražd-trestných činů, kdy tedy došlo k opakování. Zejména půjde o vícečinný souběh trestných činů podle § 219. „U opětovného spáchání vraždy...nehraje z hlediska opětovnosti roli, zda byl pachatel za předchozí vraždu (vraždy) pravomocně odsouzen, ani zda některý z takových činů zůstal ve stadiu pokusu či přípravy.“¹⁷⁵ Pokračování v trestném činu podle § 88 odst. 3 TZ tomuto ustanovení podřazovat nebudeme, protože je patrně kryto § 219 odst. 1, 2 písm. a).¹⁷⁶ Pro užití tohoto ustanovení je rovněž nerozhodné, pokud se na pachatele již za vraždu odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen. Zatímco dříve bylo zastáváno judikaturou pojetí, že pachateli trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. c) TZ nelze přičítat zvlášť nebezpečnou recidivu podle § 41/ odst. 1 TZ, resp. je ho možné označit za zvlášť nebezpečného recidivistu až za třetí trestný čin vraždy za podmínky, že pro alespoň jeden z těchto trestných činů byl už potrestán,¹⁷⁷ dnes judikatura sdílí opačné stanovisko. Zásadní význam pro takovou změnu přístupu, jejíž reflexí je R 7/2005,¹⁷⁸ měla argumentace Vrchního soudu v Praze ve věci 5 To 77/1993. Podle ní „Opětovnost ve smyslu § 219 odst. 1, 2 písm. c) TrZ a zvlášť nebezpečná recidiva podle § 41 odst. 1 TrZ mají společný základ ve spáchání dřívějšího trestného činu vraždy. Přesto se vzájemně nevylučují a mohou se uplatnit vedle sebe. Opětovnost činu...zahrnuje jen samotnou skutečnost, že pachatel již dříve spáchal čin, jehož podstatou je úmyslné usmrcení jiného, a to bez ohledu na okolnost, zda byl či nebyl pro dřívější čin

Vrchní soud, že se nejednalo i o zvlášť surový způsob spáchání, jak se mylně domníval soud 1. stupně. (s. 231-) Další judikát viz 6 Tdo 294/2004, 8 Tdo 926/2005, 7 Tdo 965/2005. Ze stránek www.nssoud.cz

¹⁷⁴ Podle § 88 odst. 1 TZ K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost.

¹⁷⁵ Novotný, O., Vokoun, R. a kol. cit. dílo, s. 25.

¹⁷⁶ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1303. Odkazuje na přiměřené užití R 12/ 1991. („Znak opětovného spáchania trestného činu podľa § 179 odst. 2 písm. b) nie daný, ak ide len o jeden pokračovací trestný čin. (s. 54). Odlišný názor ovšem blížie neodůvodněný viz 7 Tdo 410/2004. Ze stránek www.nssoud.cz

¹⁷⁷ R 65/1992. Viz zejména s. 239-judikát, s. 244-247. Argumentováno je ustanovením § 31 odst. 3 TZ, podle něhož k okolnosti, která je zákonným znakem trestného činu, nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující nebo přitěžující nebo k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Naproti tomu v rozhodnutí 7 Tdo 410/2004, které je projevem změny v judikatuře, se píše: “Opětovnost ani zvlášť nebezpečná recidiva nejsou zákonnými znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. Ve vztahu k tomuto trestnému činu mají povahu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby... V poměru mezi opětovností a zvlášť nebezpečnou recidivou se tedy nejedná o to, že by okolnost, která je zákonným znakem trestného činu (§ 219 odst. 1 tr. zák.) měla být hodnocena ještě jako přitěžující okolnost...nebo jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby (§ 219 odst. 2 tr. zák., § 42 odst. 1 tr. zák.)“ Ze stránek www.nssoud.cz.

¹⁷⁸ Jako TR NS 5/2004-T 694 bylo schváleno trestním kolegiem Nejvyššího soudu k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. R 7/2005 mění názor vyslovený v R 65/1992. (Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II.díl, s. 1309)

odsouzen, potrestán apod. Naproti tomu zvlášť nebezpečná recidiva...předpokládá, že pachatel již byl pro zvlášť závažný trestný čin potrestán, to znamená, že byl pravomocně odsouzen, že vykonal alespoň část uloženého trestu a že ohledně předchozího odsouzení nenastal účinek, že se na pachazele hledí, jako by nebyl odsouzen. Z porovnání okolností, které zahrnuje opětovnost...s okolnostmi, které zahrnuje zvlášť nebezpečná recidiva, vyplývá, že zvlášť nebezpečná recidiva pokrývá právě ty okolnosti, jež stojí mimo rámec opětovnosti. Proto se může zvlášť nebezpečná recidiva uplatnit vedle opětovnosti, tj. současně s ní, aniž by se vzájemně vylučovaly.¹⁷⁹

Další kvalifikovanou skutkovou podstatou je spáchání vraždy na těhotné ženě podle § 219 odst. 2 TZ. Podle mého názoru je těhotnou ženou žena v době od početí do počátku 2. doby porodní. Těhotenství začíná nidací, tedy uhnížděním oplozeného vajíčka v děložní sliznici.¹⁸⁰ Autoři komentáře dodávají, že „pro naplnění této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby musí být žena těhotnou na počátku jednání pachatele, kterým ji započal usmrcovat, a proto je bez významu, zda v důsledku jeho jednání došlo k potratu v průběhu jeho jednání, popř. ještě před vznikem smrtelného následku.“¹⁸¹ Pokud jde o okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby podle § 219 odst. 2 písm. e), je třeba uvést, že toto ustanovení je možno aplikovat, pokud byl trestný čin spáchán do dne předcházejícímu 15. narozeninám poškozeného.¹⁸² Samozřejmě každé novorozené dítě je osobou mladší 15 let. Jedinými odlišujícími znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. e) TZ spáchaného při porodu nebo hned po něm a trestného činu vraždy podle § 220 TZ je tzv. rozrušení způsobené porodem v § 220 TZ.¹⁸³

Podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) je trestný ten, kdo spáchá vraždu na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci. Kdo je veřejným činitelem, upravuje § 89 odst. 9 TZ. Sousedství „při výkonu“ znamená, že je zde úmysl útočníka napadnout veřejného činitele v době, kdy tento vykonává svou pravomoc. Naproti tomu „pro výkon“ označuje pohnutku

¹⁷⁹ PR 7/1994, s. 244.

¹⁸⁰ K pojmu dále viz Čech, E., Hájek, Z., Maršál, K., Srp, B. cit. dílo, s. 37-39. Uzel, R. cit. dílo, s. 12-13, Kühn, Z. cit. dílo, s. 19. Je třeba doplnit, že každé těhotenství končí buď porodem, nebo potratem.

¹⁸¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1303. Jak bude ještě zmíněno v kapitole o subjektivní stránce, uplatní se ve vztahu k § 219 odst. 2 TZ § 6 písm. b) TZ. Z judikatury k této kvalifikované skutkové podstatě viz R 43/2006.

¹⁸² Podle § 89 odst. 15 TZ kde trestní zákon spojuje s uplynutím doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek

¹⁸³ Judikaturu k pojmu viz R 89/1953, s. 153, R 7/1954, s. 18, R 38/1976, s. 285-291, R 16/1986 s. 71. R 25/1992-II. s. 80. Projevem určité složitosti prokazování rozrušení způsobeného porodem jsou rozhodnutí Nejvyššího soudu 7 Tdo 156/2003 a 6 Tdo 1261/2003, v nichž byly ve stejné věci vysloveny odlišné právní názory. Definitivně pak rozhodoval Velký senát Nejvyššího soudu-15 Tdo 44/2004-I. Ze stránek www.nssoud.cz. Z literatury viz např. Kučera, Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 141. Mítlöchner, M. Čas jako významná právní skutečnost. Bulletin advokacie, 2000, č. 1, s. 45. Tichý, L. cit. dílo, s. 22, 25.

pachatele spáchat trestný čin vraždy na veřejném činiteli proto, že tento vykonal svou pravomoc.¹⁸⁴ Podle R 11/2001 (s.46) je vyloučen jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) s trestným činem útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. a), 2 písm. a.) TZ. Další okolností podmiňující užití vyšší trestní sazby je spáchání vraždy na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.¹⁸⁵ Podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) je trestný ten, kdo spáchá vraždu v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky. V úmyslu získat majetkový prospěch půjde o takové případy, kdy pachatelovo jednání „bude směřovat k zmocnění se věci, peněz nebo jiného majetku oběti.“¹⁸⁶ Samozřejmě sem zařadíme případy nájemných vražd. Podle R 27/1992 je vyloučen jednočinný souběh podle s trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 TZ.¹⁸⁷ Podle Rozsudku Vrchního soudu v Praze 7 To 42/1995 je vyloučen jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) s trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm. b).¹⁸⁸ Jde-li o úmysl zakrýt jiný trestný čin, pak půjde typicky o takové situace, kdy pachatel se na poškozeném dopustil jiného trestného činu, např. znásilnění podle § 241 nebo loupeže podle § 234 a oběť usmrcuje, aby ho neprozradila. Může jít samozřejmě i o situace, kdy je zavražděn svědek trestného činu, i když nebyl jeho obětí. Podle R 15/1994-I „Jestliže pachatel útočí fyzicky na poškozenou nejprve proto, aby ji donutil, aby něco konala, a pak když zjistí, že je jeho snaha bezvýsledná, a naopak hrozí nebezpečí, že poškozená jeho jednání oznámí policii, veden záměrem ji v tom zabránit vystupňuje útok tak, že ji úmyslně usmrtí, naplňuje znaky trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. a trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) tr. zák. ve vícečinném souběhu.“¹⁸⁹ Pokud u předchozího činu nelze pachateli dokázat, že šlo o trestný čin, resp. tento čin nenaplňuje znaky skutkové

¹⁸⁴ Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R. cit. dílo, s. 245. Více viz kapitola o subjektivní stránce. Viz též 5 Tdo 478/2004 ze stránek www.nssoud.cz

¹⁸⁵ K pojmům rasy ad. viz Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1184. K pojmu rasy viz Rizman, S. K vymezení pojmu „rasy“ v českém trestním právu. IN: Musil, J., Vanduchová, M. (ed.) cit. dílo, s. 185-198.

¹⁸⁶ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1304.

¹⁸⁷ Z odůvodnění: „ Z obou citovaných ustanovení je zřejmé, že znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) (nyní h)-moje pozn.) tr. zák. jsou takové, že v sobě obsahují i znaky trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. „Znak „spáchá čin v úmyslu získat majetkový prospěch“ pak vyjadřuje všechny případy majetkového prospěchu, to znamená i případy, jejichž podstatou je násilné zmocnění se cizí věci bezprostředně při současném překonání odporu poškozeného...i když je trestný čin vraždy systematicky zařazen mezi trestné činy proti životu a zdraví, poskytuje ve skutečnosti ochranu i svobodě jako objektu, který jinak sám o sobě je chráněn ustanoveními osmé hlavy zvláštní části trestního zákona.“ (s. 93)

¹⁸⁸ PR 10/1996, s. 467.

¹⁸⁹ R 15/1994-I, s. 39. Nyní jde o písmeno h).

podstaty určitého trestného činu, uplatní se podle R 37/2005¹⁹⁰ kvalifikace § 219 odst. 1, 2 písm. h) TZ ovšem spáchaný z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Je-li pachatel veden úmyslem usnadnit jiný trestný čin, „ je čin uvedený v odstavci 1 spáchán tehdy, jestliže k zavraždění dojde v rámci přípravy, pokusu nebo již v rámci vlastního páchaní jiného trestného činu buď ke zlepšení podmínek k spáchání takového jiného činu...nebo k odstranění překážek bránících v jeho dokonání nebo dokončení.“¹⁹¹ Užitečnost znaku jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky již byla ukázána na R 37/2005. Podle R 41/1976 jde o takové pohnutky jako „pomstychtivost a vůbec pohnutky, které zpravidla svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a naprosté neúctě k lidskému životu. Naproti tomu nelze takový charakter přičítat pohnutkám, které mají podklad v přirozených citech člověka (např. žárlivost) nebo ve stavu okamžitého afektu...Jestliže pohnutka činu pramení z deviantního pudového založení (...pedophile, sadismus) pachatele, nelze v takových případech usuzovat na zvláštní zavržitelnost pohnutky, která je dána biologicky, bez viny pachatele. Naproti tomu bude možno uvažovat o takovém charakteru pohnutky tehdy, jestliže u pachatele jinak sexuálně normálního pohnutka vyplynula z jeho sexuální nevázanosti, zvrhlosti či zvrácenosti.“¹⁹²

Na závěr zmiňme otázku již naznačenou: je-li více obětí jednoho pachatele usmrcených krátce po sobě, vyvstává problém, zda jde o jeden trestný čin vraždy, či více těchto trestných činů. (vícečinný souběh stejnorodý). Jde o to, zda kvalifikovat jednání pachatele podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) TZ, nebo písm. c) TZ. Podle R 16/1986 „za jeden trestný čin vraždy lze považovat usmrcení dvou nebo více osob, jen pokud k němu došlo jedním jednáním, jedním skutkem.“¹⁹³ V R 16/1986 jsou jako příklady zavraždění více osob jedním skutkem např. uvedeny: „pachatel usmrtí nebo se snaží usmrtit dvě nebo více osob jedním aktem (např. zapálí dům..), pachatel si jedním jednáním vytváří podmínky k usmrcení

¹⁹⁰ „Usmrcení jiné osoby v úmyslu odstranit ji jako svědka činu, který předcházel takovému usmrcení a který nenaplňuje znaky skutkové podstaty určitého trestného činu nebo u něho není možné naplnění těchto znaků již prokázat, ale jehož odhalení považuje pachatel pro sebe za nepříznivé, lze posoudit jako trestný čin vraždy spáchaný z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky...za předpokladu, že tato okolnost zvyšuje pro svou závažnost podstatně stupeň nebezpečnosti činu pro společnost...“ (s. 234)

¹⁹¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1304. Příkladem může být zavraždění majitele obchodu se zbraněmi, které následně budou užity při loupeži.

¹⁹² R 41/1976, s. 438-439. Vymezována zde je zvlášť zavrženíhodná pohnutka jako jedna z tehdejších podmínek uložení trestu smrti. Viz též NS ČSSR- 11 To 4/1967 (Fenyk, J., Ilková, P. cit. dílo, s. 141-142).

¹⁹³ R 16/1986, s. 167-168. Viz též 41/1976 s. 427-428. Citovaná věta je odtud v podstatě převzata. V komentáři (Šámal, P., Půry, F., Rizman, S., cit. dílo. II. díl, s. 1300) je však převzata další věta z R 41/1976: „Jestliže pachatel dvěma nebo více samostatnými útoky usmrtí dvě nebo více osob, půjde vždy o vícenásobný trestný čin vraždy.“ (s. 427) Podle mne však je možné označit taková jednání za splnění podmínek § 89 odst. 3 za pokračování v trestném činu, tedy za jeden trestný čin a skutek.

dvou nebo více osob. ¹⁹⁴ Dále je uvedeno: „ Jako jeden trestný čin vraždy nebo jeho pokus byly důvodně posouzeny např. tyto skutky: obviněná pustila v bytě plyn s úmyslem otrávit své dvě děti...Obviněný v úmyslu vniknout do domu a usmrtit svoji manželku v bytě jejích rodičů, usmrtil jejího otce, který se mu vtom snažil zabránit...“¹⁹⁵ Avšak případ, kdy „ obviněný se sexuální motivací uškrtil jednu ženu a po 12 dnech se stejným motivem ubodal jinou ženu,“ měl být podle R 16/1986 posouzen jako více trestných činů vražd.¹⁹⁶

Pachatel

Podle § 9 odst. 1 TZ je pachatelem trestného činu ten, kdo trestný čin spáchal sám. Teorií je pachatel vymezen jako „trestně odpovědná fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu.“¹⁹⁷ Podle § 11 TZ Není trestně odpovědný ten, kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku. Podle § 5 ZSVM mladistvý,¹⁹⁸ který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Podle § 12 TZ Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. České trestní právo, postavené na zásadě individuální odpovědnosti, nezná kolektivní odpovědnost, odpovědnost za cizí vinu, odpovědnost právnických osob.¹⁹⁹

Pachatelem trestného činu vraždy podle § 219 TZ může být kdokoli. U trestného činu podle § 220 TZ může být pachatelkou jen matka novorozенého dítěte. Ostatní účastníci na tomto trestném činu budou trestní podle § 219 TZ. Matka novorozенého dítěte bude podle § 220 TZ trestná i v případech, kdy se trestného činu dopustí jako spolupachatel, návodce nebo pomocník.²⁰⁰ Spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TZ bude vyloženo v další kapitole Subjektivní stránka a spolupachatelství.

¹⁹⁴ R 16/1986, s. 167.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 168. Viz též R 25/1994-I. v pozn. 166. Podle R 27/2000 Jestliže se pachateli, který zamýšlí usmrtit dvě osoby za okolností, kdy by usmrcení obou bylo spácháno jedním skutkem, podaří usmrtit pouze jednu z nich a u druhé jeho útok skončí pro okolnosti nezávislé na jeho vůli ve stadiu pokusu, je třeba jeho jednání posoudit jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák., § 219 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák...“ (s. 110)

¹⁹⁶ R 16/1986, s. 168. Jiný příklad: „Obviněný po předchozí hádce střelil svého bratra do zad v úmyslu jej usmrtit a potom zastřelil jeho manželku, aby mu nebránila v útěku.“ Viz též NS 17/2002-T 416, s. 222-225.

¹⁹⁷ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. a kol. cit. dílo, s. 131.

¹⁹⁸ Podle § 2 písm. d) je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

¹⁹⁹ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. a kol. cit. dílo, s. 132.

²⁰⁰ Novotný, O., Vokoun, R. a kol. cit. dílo, s. 26.

Subjektivní stránka a spolupachatelství

K subjektivní stránce trestného činu řadíme zavinění jako její jediný obligatorní znak. Fakultativním znakem subjektivní stránky je zejména pohnutka. Zavinění je podmínkou trestní odpovědnosti²⁰¹ a rozumíme jím vnitřní, tedy psychický vztah člověka k podstatným složkám trestného činu.²⁰² Trestný čin vraždy podle § 219 TZ je úmyslným trestným činem.²⁰³ Zavinění se v zásadě musí vztahovat na všechny ty skutečnosti, jež jsou znakem skutkové podstaty trestného činu kromě subjektivní stránky.

Jak je uvedeno v poznámce 202, úmysl jako jednu ze dvou forem zavinění, dělíme na úmysl přímý (*dolus directus*) a úmysl nepřímý (*dolus eventualis*). Tyto se liší v odstupňování volní složky. Zatímco u přímého úmyslu „následek, který pachatel zavinil může být přímým cílem..(nebo- moje pozn.) nevyhnutelným mezičlánkem k dosažení cíle (usmrcení pokladního jako nezbytný prostředek ke zmocnění se peněz)...k eventuálnímu úmyslu...stačí, že pachatel byl srozuměn...způsobení následku významného pro trestní právo není pachatelovým přímým cílem ani nevyhnutelným prostředkem. Pachatel sleduje svým záměrem jiný cíl...je však srozuměn s tím, že realizace tohoto cíle předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo. Tento následek je jakýmsi vedlejším, nechtěným následkem činnosti pachatele, se kterým je pachatel srozuměn.“²⁰⁴

Problematika zavinění patří k velmi složitým. Jde o to, že nahlédnout jevy, jež se odehrávají v psychice pachatele, je dosti obtížné, a je tak možno je posuzovat zejména z objektivních okolností činu. K odpovědnosti za trestný čin vraždy postačuje úmysl nepřímý, tak jak je to u naprosté většiny úmyslných trestných činů. Otázky, které jsou kladeny teorií²⁰⁵ zejména ohledně nepřímého úmyslu, lhostejnosti k následku ad. mají tak praktické dopady v rozhodování soudů. Tyto otázky se pokusíme načrtnout ve vztahu k trestným činům vražd.

²⁰¹ Podle § 3 odst. 3 Tz k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon, že postačí zavinění z nedbalosti.

²⁰² Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. 47. Zavinění spočívá na složce intelektuální a volní.

²⁰³ Podle § 4 písm. a) TZ je trestný čin spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem. (tzv. úmysl přímý) Dodejme, že i když zde intelektuální složka není vyjádřena, vyvozuje se ze slova „chtěl“, protože jestliže pachatel chtěl chráněný zájem porušit, musel o něm mít představu. Tedy mohli bychom zákonně vymezení doplnit tak, že pachatel věděl, že zájem chráněný TZ poruší nebo ohrozí, či že ho může ohrozit nebo porušit. V § 4 písm. b) TZ je vyjádřen tzv. úmysl nepřímý: pachatel věděl, že svým jednáním může porušit či ohrozit zájem chráněný TZ a pro případ, že jej poruší či ohrozí, byl s tím srozuměn.

²⁰⁴ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. a kol. cit. dílo, s. 160. Pod přímý úmysl řadíme i situace, kdy pachatelův cíl sice není relevantní z hlediska trestního práva (zakoupení automobilu), ale pro dosažení tohoto cíle pachatel poruší zájem chráněný TZ.

²⁰⁵ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Základy trestní odpovědnosti. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2003, zejm. s. 281 a násl., Hatala, V. Motív a trestný čin. 2. vydání. Bratislava: Iura edition, 2003, zejm. s. 153-154., Dolenský, A. Eventuální úmysl aneb případ slečny ze střelnice. Právní rozhledy, 1998, č. 2, s. 55-59.

Srozumění je volní složkou, musí tedy vyjadřovat (aktivní) volní vztah pachatele ke způsobenému následku. Pokud bylo na předchozí stránce citováno o „vedlejším, nechtěném následku“ je nutno upozornit, že srozumění podřazujeme, vůli, tedy chtění.²⁰⁶ Ve zobecnujících materiálech Nejvyššího soudu ČSSR bylo vícekrát poznamenáváno, že soudům činí problematika subjektivní stránky potíže, zejména stran volní složky u nepřímého úmyslu.²⁰⁷ Podle R 41/1976:“ Pachatelé násilných útoků proti životu a zdraví, jimiž byla jinému způsobena smrt, ve svých výpovědích někdy uvádějí, že jim bylo lhostejné, zda takový následek nastane. Vystala otázka, zda vztah lhostejnosti k následku lze považovat za srozumění s následkem... převládají názory, že skutečný vztah lhostejnosti k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu. Soudy v takových případech na podkladě výpovědi pachatele zpravidla dovozují jeho „srozumění“ s následkem, a tedy úmysl nepřímý. S touto praxí lze v podstatě souhlasit, jestliže lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem.“ (s.213-214) Když se na citát, který je uveden i v komentáři,²⁰⁸ zaměříme, budeme si muset položit otázku, zda není vnitřně rozporný. Nejprve se totiž hovoří o skutečné, pravé²⁰⁹ lhostejnosti, poté o tom, že u ní soudy dovodí srozumění a nakonec, že je to podle autorů R 41/1976 v pořádku, pokud jde o nepravou lhostejnost! Jinak ovšem s uvedeným citátem lze souhlasit, pokud se dovozuje srozumění u nepravé lhostejnosti.²¹⁰ Důležité je, že na srozumění „pak usuzujeme z toho, že pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si pachatel představoval jako možný.“²¹¹ Pro intelektuální stránku se u nepřímého úmyslu (ale ani u přímého) nevyžaduje, aby pachatel věděl, že poruší či ohrozí zájem chráněný TZ, nýbrž postačuje, že si takový následek představuje alespoň jako možný. Podle R

²⁰⁶ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., cit. dílo, s. 281. „Jsem-li však s něčím srozuměn, znamená to rovněž kladný vztah k této skutečnosti, provázející činnost k němu směřující, třebaže vlastním objektem vůle je něco jiného“ (Tamtéž, s. 281)

²⁰⁷ R 62/1973, s. 272-275, R 41/1976, s. 212-214, R 16/1986, s. 68-70.

²⁰⁸ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. 52. Zde se doplňuje, že „uvedené kladné stanovisko musí znamenat aktivní volní vztah k relevantnímu trestněprávnímu následku.“ (s. 52) Dolenský však namítá, že má-li pachatel kladný vztah k oběma možnostem, půjde o lhostejnost, a nelze hovořit o aktivním volním vztahu k následku. (Dolenský, A. Eventuální úmysl aneb případ slečny ze střelnice. Právní rozhledy, č. 2, 1998, s. 56.)

²⁰⁹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. cit. dílo, s. 286. U skutečné lhostejnosti nelze mluvit o vůli a řadili bychom ji pod vědomou nedbalost: místo vraždy bychom zkoumali, zda nejde o nedbalostní ublížení na zdraví s následkem smrti. (§ 224 TZ)

²¹⁰ Podle Hataly znamená skutečná lhostejnost úplný nedostatek zájmu, pachateli je jedno, zda se něco stane, jak se to stane, s jakými následky. Vůle zde není. Naopak nepravá lhostejnost se vyznačuje ambivalentním zájmem. Vede ke stavu nerozhodnosti, v němž je subjektu jedno, která z 2 alternativ nastane. Vůle zde je, protože subjekt, který předvidá a hodnotí obě možnosti, obě dvě také vnitřně schvaluje, je zde kladný ambivalentní zájem. Hatala, V. cit. dílo, s. 153.

²¹¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. 52. Též 5 Tdo 498/2004 ze stránek www.nssoud.cz. Jde o Kaufmannovu teorii objektivní manifestace.

19/1971-II „ Závěr o zavinení pachatel'a musí byt' vždy preukázaný výsledkami dokazovania a musí z nich logicky vyplynut“ (s. 66) Ve vztahu k výpovědi pachatele je tedy nutno postupovat v souladu s § 2 odst. 5 a 6 TŘ. I když pachatel bude tvrdit, že usmrtil jiného úmyslně nechtěl, neznamená to, že je vyloučen přímý úmysl. Je nezbytné, aby soudy uvedly, v jakém úmyslu byl trestný čin spáchán a nepreferovaly jako postačující úmysl nepřímý, pokud dokazování umožňuje vývod o úmyslu přímém.(R 41/1976, s. 213) Podle § 3 odst.3TZ je stupeň nebezpečnosti činu pro společnost určován mimojiné mírou zavinení.²¹² Přímo otázce lhostejnosti k následku u trestného činu vraždy se věnuje NS 25/2004-T 590²¹³ Značnou důležitost má R 19/1969, a to, jak judikát (s. 180), tak odůvodnění: „Při zjišťování subjektivní stránky trestného činu není možno dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku... Při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit nepostačí pouhé zjištění, že bodl napadeného větším nožem do prsou, a že proto věděl, že tím může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život...teprve v případě, že k objasnění všech těchto okolností prokazuje úmysl pachatele spáchat vraždu...je možno uznat jej vinným tímto trestným činem, příp. jeho pokusem.“ (s.180-182)²¹⁴ Rozdíl mezi pokusem vraždy podle § 219 a dokonaným trestným činem podle § 222 odst. 1 nebo § 221 odst. 1 TZ leží toliko ve sféře úmyslu.²¹⁵ Jde o to, k jakému následku úmysl směřoval. Tak např. podle rozsudku Nejvyššího soudu 9 Tz 34/1999-I „Za situace, kdy obviněný úmyslně způsobil poškozenému těžkou újmu na zdraví...musí být provedeným dokazováním spolehlivě objasněno, zda obviněný chtěl způsobit (resp. byl srozuměn, že způsobí) jen tento následek, nebo zda jeho jednání směřovalo k úmyslnému způsobení následku závažnějšího v podobě usmrcení poškozeného...nestačí však, je-li v uvedeném případě úmysl usmrtil poškozeného vyvozován jen z výhrůzek, které

²¹² Úmysl přímý je za jinak stejných okolností nutno považovat za závažnější než nepřímý úmysl. Důležité je, pokud pachatel ví o jistém výsledku, značí to vždy úmysl přímý.

²¹³ „Jestliže lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem, pak lze dovodit jeho srozumění...s ohledem na způsob provedení útoku, jeho intenzitu, charakter zbraně, místo na těle poškozeného, do kterého byl útok veden, jakož i na zjištění, že pachatel nemohl počítat se žádnou konkrétní okolností, která by mohla smrtelnému následku zabránit, vyjadřuje stav lhostejnosti pachatele k usmrcení poškozeného jeho srozumění s tímto následkem.“(s. 324-325.) Viz též odůvodnění, v němž je stručně vyjádřena pochybnost o možnosti existence pravé lhostejnosti. (s. 326).

²¹⁴ Jak na intelektuální, tak volní složku se bude tedy usuzovat zejména z objektivních okolností. Na složku vědomostní u nepřímého úmyslu bude usuzováno z vyspělosti pachatele, úrovně jeho intelektu, povahy použitého nástroje a směru vedeného útoku. Poslední dvě okolnosti jsou však zároveň důležité pro prokazování složky volní.

²¹⁵ Podobně mezi dokonanou vraždou a trestným činem podle § 222 odst. 1, 3, kde jde obecněji o zavinení: zda byl následek smrti způsoben úmyslně, či z nedbalosti.

pronášel obviněný vůči poškozenému před násilným útokem, aniž bylo přihlédnuto ke všem okolnostem, z kterých vyplývala vážnost takových výhrůžek.“²¹⁶ K demonstrativnímu chování pachatele před činem viz R 20/1969, podle něhož právě vykřikování siláckých řečí v hospodě o vybití rodiny atd. kdy je možno oběti varovat, nebývá zpravidla spojeno s uskutečněním úmyslu spáchat vraždu.

Pokud je některými autory²¹⁷ právě ve vztahu k úmyslu u trestného činu vraždy navrhováno nebo naznačováno, aby případy eventuálního úmyslu (zejm. blízcí se skutečné lhostejnosti) byly mírněji trestné jako privilegované skutkové podstaty a i terminologicky odlišeny z důvodu značné pejorativnosti slova vrah, jsem toho názoru, že stávající úprava je v tomto ohledu vhodná. Jestliže Musil uvádí ve svém článku případ vraždy s eventuálním úmyslem, kde byly důvody pro postup soudu podle § 40 TZ,²¹⁸ pak lze jistě uvést jiné případy spáchané v nepřímém úmyslu, kde pachatel trest za vraždu i označení vrah plně zasluhuje.²¹⁹ Jsou-li pro to splněny okolnosti případu nebo vzhledem k poměrům pachatele, je možno postupovat dle § 40 TZ.

Pokud jde o okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby, postupuje se podle § 6 TZ a stačí tak v podstatě vždy pachatelova nedbalost. U okolnosti pod písm. f)²²⁰ je třeba úmyslu, ale bude stačit, jestliže pachatel neví, že jde o veřejného činitele, že „zná skutkové okolnosti, z kterých se vyvozuje, že jde o veřejného činitele, který vykonává svou pravomoc.“²²¹ Je-li vražda spáchaná „pro výkon pravomoci“, nemusí být poškozený již při činu veřejným činitelem, pokud jím byl, když vykonával pravomoc a právě pro tento výkon je vražedný útok veden. I u okolností pod písm. g) a h) musí být pachatelovo jednání úmyslné.

Navrhovaný trestní zákoník reflektuje potíže se slovem srozumění ve vztahu k lhostejnosti a v § 15 odst. 2 definuje srozumění: Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný

²¹⁶ PR 7/1999, s. 375. Viz též R 10/1994-II, s. 24 (judikát) -26., NS 5/2001-T 145, s. 242-248., 5 Tdo 1490/2003 ze stránek www.nssoud.cz

²¹⁷ Musil, J. cit. dílo, s. 14.

²¹⁸ Tamtéž, s. 11. Podle § 40 odst. 1 TZ Má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody tímto zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze účelu trestu dosáhnout i trestem kratšího trvání, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby tímto zákonem stanovené.

²¹⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu 2 Tzn 123/1997 (SR 8/1998, s. 212 / judikát/ -216). Jednalo se o známý případ, kdy byl příslušníky hnutí neonacistických skinheads zavražděn T.D. Viz též NS 24/2003-T 565, s. 333-336., 5 Tdo 498/2004 ze stránek www.nssoud.cz

²²⁰ Viz R 11/2001, s. 46, 5 Tdo 478/2004 ze stránek www.nssoud.cz

²²¹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1304.

takovým zákonem.²²² Podle Důvodové zprávy: „Tato definice dobře vyjadřuje rozdíl od přímého úmyslu, kdy pachatel způsobil poruchu či ohrožení zájmů chráněných TZ přímo vlastním účelem svého jednání nebo nutným důsledkem takového jednání směřujícího k jinému cíli...Při eventuálním úmyslu pachatel mířil zásadně na jiný účel nebo sledoval jiný cíl, ale bylo mu jasné, že ho nedosáhne jinak než tím, že zřejmě-in eventum (nikoli nutně, pak by šlo o úmysl přímý, poněvadž pokud pachatel považuje následek za nutný, nutně ho také chce) dojde k porušení určitého právního statku zákonem chráněného, zásadně tedy nepočítal s žádnou okolností, jež by následku, který si představoval jako možný, mohla zabránit. Způsobení takového následku však není přímým cílem pachatele ani...nutným výsledkem jeho jednání, neboť sleduje svým záměrem účel jiný...přitom je však pachatel vždy smířen s tím, že realizace tohoto účelu nebo cílů...in eventum předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo, avšak tento následek je nechtěným, zpravidla pouze vedlejším následkem jednání pachatele...pachatel musí v podstatě vždy počítat a také zpravidla tak činit, jen s určitou pravděpodobností. Proto pro úmysl musí postačit již pouhá představa možnosti výsledku, za podmínky, že taková představa se bezprostředně projevila v jednání pachatele.“²²³

V návrhu nového trestního zákoníku je trestný čin vraždy uveden v § 113. V jeho odstavci jedna je přepsán § 219 odst. 1 TZ, ale s tím, že trestem je 10 až 18 let. V § 113 odst. 2 je však uveden typově závažnější případ úmyslného usmrcení: kdo jiného usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na 12 až 20 let. V Důvodové zprávě je k tomu uvedeno:“Pokud jde o povahu rozmyslu na rozdíl od předchozího uvážení, pak spáchání trestného činu s rozmyslem je odlišením od afektu a podobných stavů, ale může jít i o velmi krátkou úvahu, při níž pachatel jedná uváženě, ale nikoli po předchozím uvážení. U předchozího uvážení jde naopak o situaci, kdy pachatel si předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje“²²⁴ Nesdílím obavu Korotvičky, pokud tvrdí, že základní skutková podstata vraždy (§ 113 odst. 1) se stane fakticky skutkovou podstatou privilegovanou, protože lze očekávat, že většina vražd bude páchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Domnívám se, že vraždy páchané v afektu nebo podobných stavech jistě

²²² Viz <http://portal.kustice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23>. Odtud na Návrhy zákonů, zde viz i Důvodou zprávu k navrhovanému trestnímu zákoníku. Odrazem byla dnes převládající teorie eventuálního úmyslu, podle níž pachatel pokládá uskutečnění výsledku vážně za možné a vyrovnává se s tím.

²²³ S. 18-19.

²²⁴ S. 57. Předchozí uvážení odpovídá v podstatě „vopred uvážené pohnutke“ v § 144 Trestného zákona (300/2005), v němž je definován trestný čin úkladné vraždy. Více Viz Burda, E. Trestné činy proti životu a zdraví. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 96-97., Zachar, A. Trestné činy vražd z pohľadu rekodifikácie trestného zákona v Slovenskej republike. Trestní právo, č. 9, 2005, s. 21-22.

nejdou řídkou záležitostí.²²⁵

Nyní se stručně zaměříme na skutkový omyl-neshodu pachatelova vnímání, jeho představ se skutečností-u trestného činu vraždy, přesněji na řešení zvláštních případů skutkového omylu. Pachatelovo vědění ani vůle nemusí úplně přesně odpovídat objektivní realitě. „Okolnosti skutečně existující mohou být v rámci znaků uvedených v zákoně nahrazeny v představě pachatele (ve volní složce) jinými, nebo mohou být doplněny...postačí totiž, když skutečnosti spadající pod zákonné znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části TZ jsou zahrnuty v představě pachatele alespoň v hrubých rysech.“²²⁶ Omyl v předmětu útoku spočívá v tom, že pachatel útočí na A, domnívá se, že jde o A, avšak ve skutečnosti jde o B. Tuto situaci posoudíme jako dokonanou vraždu, protože pravou skutečnost nahradila v představě pachatele stejně závažná skutečnost. K omylu se nepřihlíží. Následek na objektu nastal, šlo jen o mylnou identifikaci objektu.²²⁷ Pokud jde o Aberaci,²²⁸ je to taková situace, kdy pachatel např. střílí po A, ale mine a zasáhne B. Posoudíme jako pokus vraždy ve vztahu k A a nedbalostní ublížení na zdraví ve vztahu k B.²²⁹ O tzv. dolus generalis jde, pokud pachatel vedl vražedný útok proti A, domníval se, že ho zabil, např. uskrtil, a poté zbavuje se mrtvoly, tu vhodil do vody, následek však-smrt poškozeného- nastala až utonutím. Zásadní zde pro posouzení věci jako dolu generalis je skutečnost, zda se jednalo o jeden skutek, kdy pachatel od počátku měl zahlazovací jednání naplánované v tom ohledu, že by nešlo jenom o zahlazení, ale o jistotu smrti poškozeného.²³⁰ Pak věc posoudíme jako dokonanou vraždu, když vývoj příčinné souvislosti je pachatelovým zaviněním kryt alespoň v hrubých rysech. Příkladem opačné situace, kdy šlo o dva skutky, je R 12/1990²³¹ Zde sice úmysl rovněž směřuje ke smrti jiného, ta však nastává podstatně jiným

²²⁵ Korotvička, T. cit. dílo, s. 31. Právě takové vraždy budou spadat pod § 113 odst. 1 a právě vraždy s interpersonálním konfliktem jsou stále nejčastější a typicky jsou páčány v afektu hněvu či obdobných stavech.

²²⁶ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. 49.

²²⁷ Jelínek, J. a kol. cit. dílo, s. 227.

²²⁸ Aberratio ictus-odchýlení rány= omyl v kauzálním průběhu.

²²⁹ Viz též NS ČSR-ZM II 477/37, podle Fenyk, J., Ilková, P. cit. dílo, s. 576.

²³⁰ Jelínek, J. cit. dílo, s. 228.,233-237. Šámal, P., Půry, F., Rizman, S., cit. dílo. II. díl, s. 1301. Šlo by o dolus generalis, pokud by sice pachatel měl plán, že poškozeného zavraždí a zahlazovací jednání by bylo jen zahlazovacím jednáním, ale dopředu naplánovaným, že by pachatel byl přesvědčen o smrti poškozeného již při I. útoku a nepotřeboval žádnou jistotu? Podle cit. Jelínkovy učebnice patrně ne (s. 228, pokus vraždy v jednočinném souběhu s kulpozním ublížením na zdraví podle § 224 odst. 1) Podle: Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. cit. dílo, s. 174 se zdá že ano. Shodně uvádí i Říha, který nabízí další problematizaci tématu. (Vokoun, R., Novotný, O., Gřivna, T., Navrátilová, J., Říha, J., Vanduchová, M. Sbíрка klauzurních prací z trestního práva hmotného a procesního. Praha: ASPI Publishing. 2005, s. 136-137.

²³¹ „ V případě pachatele, který napadl poškozenou opakovanými údery kladivem do hlavy v úmyslu ji usmrtit a pak v domnění, že poškozená již nežije, se rozhodl zbavit jejího těla a vhodil ji do vody, kde se poškozená utopila, nejde o tzv. dolus generalis, takže jeho jednání nelze posoudit jako trestný čin vraždy

způsobem, než si pachatel představoval a pachatel nemá připravený zahlazovací plán: rozhoduje se na místě.

Podle § 9 odst. 2 Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé). Je tedy vyžadováno společné jednání a úmysl k němu směřující a směřující k následku. Podle R 36/1973 „O společné konanie ide vtedy, ak každý zo spolupáchateľov uskutoční svojím konaním všetky znaky skutkovém podstaty trestného činu alebo keď každý zo spolupáchateľov svojím konaním uskutočnil len niektorý zo znakov skutkovém podstaty trestného činu, ktorá je potom naplnená len súhrnom týchto konaní, alebo aj vtedy, keď onanie každého ze spolopachateľov je aspoň článkom reťaze, pričom jednotlivé činnosti-články reťaze smerujú k priamem vykonanou trestného činu a len vo svojom celku tvoria jeho skutkovu podstatu a posobia súčasne.“ (s. 131-odůvodnění) Někteří autoři uvádějí, že poslední případ je problematický²³² a uvádějí příklad: pachatel A drží poškozeného, pachatel B podává nůž a pachatel C tímto nožem vede útok proti poškozenému. Směřuje-li úmysl všech k smrti poškozeného, půjde jistě o spolupachatelství. Ostatně laicky se lze ptát: proč A držel poškozeného, když do jeho těla bylo bodáno a proč C podával B nůž? Nutno upozornit, že ke spolupachatelství není vyžadováno, aby míra účasti každého spolupachatele byla stejná.²³³ Soudy jdou v posuzování spolupachatelství u trestného činu vraždy ještě dále než je uvedený příklad, což je po mém soudu správné.²³⁴ Podle § 31 odst. 2 písm. a) TZ soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne u spolupachatelů též k tomu, jakou měrou jednání každého z nich přispělo k spáchání trestného činu. Pokud jde o okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby, je třeba vycházet s § 6 TZ a toto ustanovení vztahovat na každého spolupachatele zvlášť podle jejich osobního zavinění.²³⁵ Tak např. pokud by pachatel A chtěl zavraždit svou těhotnou manželku a vraždu s ním spáchal kamarád B, který o těhotenství manželky A nevěděl, bylo by třeba zjišťovat, zda vědět měl a mohl. Pokud by u něj nebyla shledána nedbalost, byl by B trestný jen za § 219 odst. 1 ve spolupachatelství.

podle § 219 tr. zák., ale jen jako pokus vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 tr. zák. ve vícečinném souběhu s trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 224 odst. 1 tr. zák. (s. 54)

²³² Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. cit. dílo, s. 361.

²³³ „Stačí i částečné přispění, třeba v podřízené roli, jen když je vedeno stejným úmyslem jako činnost ostatních pachatelů a je tak objektivně i subjektivně složkou děje tvořícího ve svém celku trestné jednání.“ (Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. 91)

²³⁴ Viz např. 7 Tdo 1197/2006, kdy jeden pachatel střílel a druhý poté zakopal mrtvoly, 8 Tdo 1133/2004, kde jeden pachatel ubil tyčí a polenem poškozeného u něj v bytě, přičemž druhý jej celou dobu sledoval, do bytu poškozeného s prvním pachatelem šel a věděl, jak tento je ozbrojen a že jde o to, napadnout poškozeného, na čemž byli smluveni. Po vraždě samotné se pak druhý pachatel podílel s prvním na krádeži věcí u poškozeného v bytě. Další vraždy spáchané ve spolupachatelství Viz 6 Tdo 294/2004, 6 Tdo 395/2005, 8 Tdo 378/2006, 3 Tdo 159/2009. Všechna rozhodnutí ze stránek www.nssoud.cz

²³⁵ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., cit. dílo, s. 364. Viz přiměřeně R 20/1970 (s. 83)

Některé další otázky

V této kapitole se budeme stručně věnovat jednočinným souběhům²³⁶, které nebyly zmíněny, a rovněž některým aspektům úpravy trestného činu vraždy v navrhovaném trestním zákoníku.

Jestliže účastník vraždy podle § 225 TZ, jenž některého z účastníků vraždy úmyslně usmrtí, také zároveň ohrožuje na životě další účastníky vraždy, pak půjde o jednočinný souběh vraždy podle § 219 TZ a vraždy podle § 225 TZ.²³⁷ Jestliže pachatel spáchá vraždu na jiném, aby dosáhl vydíráním majetkového prospěchu, půjde o trestný čin vraždy podle § 219, odst. 1, 2 písm. h). Jednočinný souběh zde nebude.²³⁸ Pokud půjde o podobnou situaci, kdy pachatel usmrtí jiného při vydírání, „které směřuje ke konání, opomenutí nebo trpění v jiné oblasti než majetkové,“²³⁹ půjde o jednočinný souběh trestného činu vydírání podle § 235 a trestného činu vraždy podle § 219. Z důvodu speciality je vyloučen jednočinný souběh obecného ohrožení podle § 179 odst.1, 3 písm. a) TZ a trestného činu vraždy podle § 219 TZ.²⁴⁰ Uplatní se pouze trestný čin obecného ohrožení stejně jako u pokusů těchto činů: § 8 odst. 1, § 179 odst. 1, 3 písm. a) TZ je speciální vůči § 8 odst. 1, § 219 TZ.²⁴¹ Trestného činu teroru podle § 93 TZ se dopustí ten, kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného usmrtí nebo se o to pokusí. Tento trestný čin je pak speciální vůči trestnému činu vraždy podle § 219 TZ a jednočinný souběh je tedy vyloučen. Stejná je situace u trestného činu genocidia podle 259 odst.1 písm. d) TZ.²⁴² O jednočinný souběh trestných činů znásilnění podle § 241 TZ a vraždy podle § 219 TZ půjde tehdy, pokud pachatel již od počátku svého násilí vůči poškozené s cílem vykonat soulož nebo jiný obdobný pohlavní styk je rozhodnut poškozenou usmrtit.²⁴³ Jestliže ale pachatel poškozenou znásilní a až poté se rozhodne

²³⁶ U jednočinného souběhu nestejnorodého jde o případy, kdy pachatel jedním skutkem spáchá více trestných činů, a to dříve, než byl pro některý z nich odsouzen.

²³⁷ Burda, A. K otázce jednočinného souběhu trestného činu vraždy podle § 223 tr. zák. a trestných činů proti životu a zdraví. *Socialistická zákonnost*, č. 10, 1956, s. 604, 607.

²³⁸ Situace je obdobná vyloučení jednočinného souběhu mezi § 219 odst. 1, 2 písm. h) § 234 odst. 1. Viz R 27/1992, s. 93.

²³⁹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1390.

²⁴⁰ R 43/1974: „Jestliže pachatel úmyslně vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví v úmyslu usmrtit jiného, tedy úmyslně vyvolá obecné nebezpečí za okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 179 odst. 3 písm. a) tr.zák. zaviněné úmyslně, dopustí se trestného činu obecného ohrožení podle § 179 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zák. a nikoli trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák....“ (s. 257)

²⁴¹ R 44/1984, (s. 241-242)

²⁴² Trestného činu podle § 259 odst. 1 písm. d) TZ se dopustí ten, kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt.

²⁴³ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. II. díl, s. 1414.

odstranit ji jako svědka svého činu, půjde o vícečinný souběh trestného činu podle § 241 odst. 1 TZ a § 219 odst. 1, 2 písm. h) TZ. Pokud jde o vztah § 219 TZ a § 230 TZ (účast na sebevraždě), tak podle R 6/1998 „Jestliže obviněný a poškozený se dohodnou na vzájemném úmyslném usmrcení jeden druhého jako způsobu společného dobrovolného ukončení života, potom dohodnuté jednání obviněného, naplňuje znaky trestného činu vraždy...nikoli znaky trestného činu účasti na sebevraždě. Uvedené okolnosti činu, zejména svolení poškozeného, mohou v konkrétním případě mít význačný vliv na stupeň nebezpečnosti činu pro společnost a spolu s dalšími okolnostmi svědčícími ve prospěch obviněného být důvodem pro použití ustanovení § 40 tr. zák...“²⁴⁴

Již bylo zmíněno, že v § 113 navrhovaného trestního zákoníku jsou zvýšeny trestní sazby. Kvalifikované skutkové podstaty jsou vyčteny v odstavci 3 uvedeného ustanovení a proti platnému trestnímu zákonu přibyly dvě nové²⁴⁵ a některé další byly pozměněny, resp. zpřesněny. Za spáchání vraždy podle § 113 odst. 3 bude hrozit trest odnětí svobody na 15 až 20 let nebo výjimečný trest. Tím se podle § 54 odst. 1 navrhovaného trestního zákoníku rozumí trest odnětí svobody na 20 až 30 let a trest odnětí svobody na doživotí. V § 113 odst. 4 je uvedeno, že příprava vraždy je trestná, což odpovídá platnému trestnímu zákonu.²⁴⁶ Navýšení trestních sazeb lze jediné přivítat. Nikdo asi nepochybuje o tom, že typová nebezpečnost trestného činu vraždy pro společnost je značná. Během studia literatury jsem se dočetl o otřesných případech vražd a také zaregistroval kritiků soudů v tom smyslu, že málo ukládají trest odnětí svobody na doživotí.²⁴⁷

Navrhovaný trestní zákoník nezakotvuje kromě vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 114 žádnou další privilegovanou skutkovou podstatu.²⁴⁸ Domnívám, že usmrcení na žádost by jistě mělo být v trestním zákoníku uvedeno jako privilegovaná skutková podstata. Je zřejmé, že typová závažnost tohoto činu neodpovídá trestní sazbě 12 až 20 let odnětí

²⁴⁴ Ze stránek www.judikatury.cz/zaznamy/r.php?id=2820, s. 1.

²⁴⁵ Pod písm. e) vražda spáchaná na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti a pod písm. f) vražda spáchaná na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání nebo na jiném, který vůči němu plnil svoji povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

²⁴⁶ § 7 odst. 1 TZ, § 41 odst. 2 TZ, § 62 TZ.

²⁴⁷ Malý, K. Oběti z Jízery. Kriminologický sborník, 1998, č. 2 s. 7. Jde o názor redakce tohoto sborníku.

²⁴⁸ V návrhu trestního zákoníku, který vláda předkládala sněmovně v roce 2004, (tento nebyl schválen) byla v § 118 uvedena privilegovaná skutková podstata Usmrcení na žádost. V současném návrhu již není. Problematika euthanasie je velmi rozsáhlá a vyžadovala by samostatnou studii. Zde na několika stránkách bych se nevyhnul přílišným zjednodušením. K tématu viz např. Císařová, D., Sovová, O. a kol., Trestní právo a zdravotnictví. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 102-125. Fenyk, J. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). Trestní právo, 2004, č. 6, s. 4-11. Jahnsová, A., Kuča, R. Právní aspekty euthanasie. Právní rozhledy, 1997, č. 7, s. 356-360. Vykopalová, H. Eutanazie-diskutovaný problém současnosti. Kriminologika, 1999, č. 3, s. 230-235. Vozár, J. Pojem eutanázia. Právník, 1996, č. 3, s. 221-231.

svobody.²⁴⁹ Pokud jde o některými navrhovanou privilegovanou skutkovou podstatu spočívající v úmyslném usmrcení jiného při překročení mezí nutné obrany²⁵⁰, jsem toho názoru, že úprava v navrhovaném trestním zákoníku je vhodná. Podle § 23 odst. 3 totiž ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem. Podle § 58 odst. 6 může soud snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též tehdy, jestliže pachatel jednal v právním omylu...spáchal čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze (§28) nebo nutné obrany (§ 29). Už delší dobu je zmiňován požadavek zakotvit privilegovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení, jehož se pachatel dopustí v afektu vyvolaném závažnou urážkou-provokací (bez viny pachatele) nebo dlouhodobým týráním ze strany poškozeného.²⁵¹ K tomuto požadavku se spíše přikláním.²⁵² Zde totiž na rozdíl od nutné obrany, která je široce vymezena, ještě s možností postupu podle § 29 odst. 3,²⁵³ se bude moci uplatnit od účinnosti navrhovaného trestního zákoníku jen korekce podle § 58 o mimořádném snížení trestu odnětí svobody Tomuto ustanovení dnes odpovídá (v podstatě), stejně nazvaný § 40 TZ²⁵⁴. Ohledně tohoto § jsou pak v současnosti vyslovovány oprávněné pochybnosti, které se týkají možností nejednotné aplikace. Dodejme, že jde o prostředek mimořádný, který se uplatní ve vztahu ke konkrétnímu činu, zatímco u úmyslných usmrcení spáchaných v afektu nebo obdobném stavu po vážné urážce bez viny pachatele či dlouhodobém týráním ze strany poškozeného, hovoříme o nižší typové nebezpečnosti, resp. závažnosti činu. Tato úmyslná usmrcení se budou od účinnosti nového trestního zákoníku posuzovat podle § 113 odst. 1, kde stanovená trestní sazba 10 až 18 let odnětí svobody pro tyto činy se zdá příliš vysoká a výrazně se nelišící od trestní sazby v 2 odstavci.

²⁴⁹ Takové případy by se podřadily pod § 113 odst. 2. K možnosti postupu podle § 40 TZ viz Císařová, D., Sovová, O. a kol. trestní právo a zdravotnictví. 2.upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 119.

²⁵⁰ Musil, J. cit. dílo, s. 13.

²⁵¹ Zapletal, J. Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie. Praha: VÚK, 1980, s. 94-96. Gřivna, T. cit. dílo, s. 7. Musil, J. cit. dílo, s. 13

²⁵² Korotvička ve své práci vyjadřuje pochyby zejména stran obtížnosti dokazování. Vychází z faktu, že většina vražd se obejde beze svědků. „ A za takové situace je obtížně představitelné vyvrátit nepravdivé tvrzení pachatele, že byl vyprovokován např. hrubými urážkami ze strany poškozeného.“ (Korotvička, T. cit. dílo, s. 33) Tato obava je jistě opodstatněná, na druhou stranu jak ruský, tak rakouský trestní zákoník obdobné privilegované podstaty obsahují a lze předpokládat, že tedy soudy se s namítanými obtížnostmi vypořádávají.

²⁵³ A nezapomínejme na ustanovení § 58 odst. 6. Zde se neuplatní omezující ustanovení v § 3.

²⁵⁴ Navrhovaný trestní zákoník zastává formální pojetí trestného činu na rozdíl od současného materiálně-formálního. Společenskou nebezpečnost nahradí povaha a závažnost trestného činu, které jsou vymezeny téměř totožně jako společenská nebezpečnost. (§ 39 odst. 2 navrhovaného trestního zákoníku) Povaha a závažnost činu se uplatní jako fundamentální měřítko pro určení druhu trestu a jeho výměry. Více viz Důvodová zpráva k navrhovanému trestnímu zákoníku, s. 15-17.

Závěr

V první části práce, věnované některým kriminologickým aspektům trestného činu vraždy, byly konstatovány některé nové trendy, jež se u úmyslných usmrcení objevily v 90. letech. Přes tyto skutečnosti převažují stále homicidia páchaná v situacích vyznačujících se interpersonálním konfliktem. U trestných činů vražd přes mírný pokles jsou stále výrazně zastoupeni psychopatičtí jedinci mezi pachateli a výraznou roli hraje vliv alkoholu. Prevence by pak měla spočívat jak v boji proti alkoholismu, tak v působení zejména rodiny a školy při výchově k tomu, že násilí není vhodným prostředkem k řešení lidských sporů. Možno též vyzdvihnout důležitost adekvátní reakce občanů, jsou-li svědky násilí u svých známých či sousedů. Že je domácí násilí vážný problém ve společnosti, dokazuje novela č. 91/2004, kterou byl do trestního zákona zakotven § 215a týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.

V druhé část práce byly rozebrány znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy podle § 219 TZ. Jak bylo ukázáno, zejména problematika individuálního objektu je předmětem odlišných názorů. V této souvislosti považuji za správné určité zpřesnění, které se objevilo v posledním vydání pražské učebnice (Novotný, Vokoun a kol.) trestního práva hmotného, které za mezník mezi lidským plodem a člověkem považuje počátek 2. doby porodní. Takového zpřesnění by se mělo dostat i výkladu v komentáři trestního zákona. Jiné názory, stavící počátek lidského života buď do 1. doby, nebo 3. doby porodní, resp. i konce 2. doby porodní, považuji za nesprávné. Pokud jde o problematiku zavinění u trestného činu vraždy, bylo ukázáno, že stran zejména eventuálního úmyslu a lhostejnosti, existují jak teoretické spory, tak potíže při dokazování zavinění v trestním řízení. Z tohoto důvodu lze jistě uvítat definici srozumění v § 15 odst. 2 navrhovaného trestního zákoníku. Novou úpravu trestného činu vraždy lze obecně pozitivně hodnotit. Zejména navýšení trestních sazeb u tak závažného trestného činu je jistě krokem vpřed. Na druhou stranu vezmeme-li v úvahu, že úmyslná usmrcení spáchaná afektu či obdobném hnutí mysli budou podřazena pod § 113 odst. 1 s trestní sazbou 10 až 18 let odnětí svobody, je nutné upozornit, že se v této skupině méně závažných úmyslných usmrcení ocitne i podskupina úmyslných usmrcení ještě menší typové závažnosti, a sice těch, která byla spáchána v afektu či obdobném stavu vyvolaném závažnou urážkou (bez viny pachatele) nebo dlouhodobým týráním ze strany poškozeného. Právě pro tuto podskupinu zdá se potom trestní sazba příliš vysoká. Lze tak říci, že zakotvení naznačené privilegované skutkové podstaty a zejména privilegované skutkové podstaty

Usmrcení na žádost by jistě bylo do budoucna vhodné. Stran § 113 odst. 2 lze říci, že je zřejmé, že tam uvedená skupina úmyslných usmrcení je typově závažnější než v odst. 1. Ovšem rozdíl v trestních sazbách se nejeví příliš rozdílný.

Vraždy provázejí lidstvo odnepaměti. Vzhledem k nenapravitelnému následku v podobě ztráty lidského života vždy vzbuzovaly a vzbuzují oprávněné rozhořčení společnosti, ale i její strach ze zločinu. Trestní právo tím, že stanoví vysoké tresty za jejich spáchání, chrání společnost před pachateli těchto trestných činů a ukazuje občanům, že hodnota lidského života je v demokratickém právním státě hodnotou nejvyšší. Zároveň trestní právo působí preventivně: zabraňuje pachateli v páchání další trestné činnosti a současně varuje potenciální pachatele a to, jak výší trestů, tak jejich neodvratností.

Seznam použitých zkratk

Právní předpisy:

TZ -Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů a nálezů Ústavního soudu.

Judikatura²⁵⁵:

- R** Toto označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo označuje pořadové číslo/ročník v trestní části této sbírky a případná římská číslice za pomlčkou označuje příslušnou právní větu. Zásadně je uvedeno číslo stránky, na níž se judikát ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek nachází, někdy též stránky další, je-li citováno z odůvodnění. Je-li citováno jen odůvodnění, je uvedena jen příslušná stránka s poznámkou-odůvodnění. Pokud výjimečně jsem rozhodnutí neměl k dispozici, je uveden odkaz, podle něhož jsem citoval-komentář, nebo internetové stránky.
- NS** Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, který byl vydáván Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha, číslo označuje pořadové číslo svazku/ročník a za pomlčkou je uváděno po písmenu T (trestní) pořadové číslo judikátu.
- PR** Označení před číslem rozhodnutí ukazuje, že jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Právní rozhledy vydávaném Nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (číslo zde označuje pořadové číslo časopisu/ročník a stranu, na které rozhodnutí začíná)
- SR** Označení před číslem rozhodnutí je použito u rozhodnutí uveřejněných v Soudních rozhledech, které jsou vydávány Nakladatelstvím C. H. Beck, jako příloha časopisu Právní rozhledy (číslo zde označuje pořadové číslo rozhodnutí/ročník)

²⁵⁵ Citoval jsem, jak je citováno v komentáři. Vymezení zkratk je v podstatě převzato. Šámal, P, Půry, F., Rizman, S. cit. dílo. I. díl, s. XX-XXI

Seznam literatury

Učebnice a komentáře:

- Brown, S. E., Esbensen, F.A, Geis, G.** Criminology. Explaining Crime and its context. Second edition. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1996.
- Císařová, D., Sovová, O. a kol.** Trestní právo a zdravotnictví. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004.
- Conklin, J. E.** Criminology. Sixth edition. Boston: Allyn&Bacon, 1998.
- Čech, E., Hájek, Z., Maršál, K., Srp, B. a kol.** Porodnictví. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1999.
- Čírtková, L.** Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998.
- Jelínek, J. a kol.** Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s., 2005.
- Kaiser, G.,** Kriminologie.9. vydání. Praha:C.H. Beck, 1994.
- Kuchta, J., Válková, H.,** Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005.
- Malý, K. a kol.** Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upravené vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1999.
- Musil, J. a kol.** Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1994.
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.** Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- Nakonečný, M.** Motivace lidského chování. Praha: Academia, 1996.
- Novotný, F., Růžička, M.,** Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář). 2. doplněné vydání. Praha: Eurounion, s.r.o., 2002.
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.,** Trestní právo hmotné.I. obecná část. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003.
- Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.** Trestní právo hmotné.II. zvláštní část. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004.
- Novotný, O., Vokoun, R. a kol.** Trestní právo hmotné. II. zvláštní část. 5. jubilejní a zcela přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2007.
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.** Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.** Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004
- Pavlovský, P. a kol.** Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2001

Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: 2004.

Šámal, P., Půry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha:2004.

Tesař, J. Soudní lékařství. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968.

Tesař, J. Soudní lékařství. 3. doplněné vydání. Praha: Avicenum, 1985.

Vaněček, V. Dějiny státu a práva v Československu. Praha: Orbis, 1964.

Židlická, M., Schelle, K. Právní dějiny I. starověk. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998.

Ostatní literatura:

Burda, A. K otázce jednočinného souběhu trestného činu rvačky podle § 223 tr. zák. a trestných činů proti zdraví a životu. Socialistická zákonnost, 1956, č. 6, s. 602-607.

Burda, E. Trestné činy proti životu a zdraví. Šamorín: Heuréka, 2006.

Cejp, M. Organizovaný zločin v České republice III. IKSP. www.ok.cz/iksp/docs/301.pdf

Cejp, M. Organizovaný zločin v České republice v letech 1993-2002. IN: Marešová, A. a kol. Kriminalita v roce 2002. IKSP. www.ok.cz/iksp/docs/297.pdf

Císařová, D. Iura novit curia.(Několik poznámek k článku Dr. Dolenského „Momentum partus“) Trestní právo, 1998, č. 5, s. 19-20.

Čič, M. Aktuální otázky legislativy v oblasti trestného zákonodárství. Právník, 1974, č. 8, s. 697-701.

Dolenský, A. Eventuální úmysl aneb případ slečny ze střelnice. Právní rozhledy, 1998, č. 2, s. 55-59.

Dolenský, A. Momentum mortis. Socialistická zákonnost, 1976, č. 2, s. 97-100.

Dolenský, A. Momentum partus. Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6-7.

Dospěl, J. Smrt jako právní událost a její význam pro kriminalistiku. Kriminalistický sborník, 1975, č. 2, s. 115-117.

Eysselt, E. K trestnému činu vraždy. (Srovnávací studie z pohledu de lege ferenda) Socialistická zákonnost, 1974, č. 6, 323-329.

Fenyk, J., Ilková, P. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu 1918-1995. Praha: C.H. Beck, 1995.

Grumlík, R. Psychiatrické expertizy v trestních věcech z let 1988-1991. Československá kriminalistika, 1992, č. 44, s. 341-343

- Grumlík, R., Uhlíř, F.** Brutalita ve vražedném útoku. Československá kriminalistika, 1992, č. 1, s. 64-66.
- Grumlík, R., Uhlíř, F.** Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu. Československá kriminalistika, 1988, č. 4, s. 301-308.
- Grumlík, R., Uhlíř, F.,** Změny v obraze vraždy od počátků demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu. Kriminalistický sborník, 1996, č. 10, s. 370-375.
- Grumlík, R., Vavřík, P.** Partnerské vraždy v psychiatrické a psychologické expertize. Kriminalistický sborník, 1997, č. 3, s. 106-109.
- Grumlík, R., Vavřík, P.** Žena jako pachatelka vražedného útoku. Kriminalistický sborník, 1998, č. 2, s. 24-28.
- Gřivna, T.** Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda. Trestní právo, 2003, č. 6, s. 2-7.
- Hatala, V.** Motív a trestný čin. 2. vydání. Bratislava: Iura edition, 2003.
- Heretík, A.** Extrémná agresí I. Forenzná psychologia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, s.r.o., 1999.
- Jedlička, M., Dostál, F.,** Nutná obrana, nebo dvojnásobná vražda? Kriminalistický sborník, 1998, č. 1, s. 15-22.
- Kučera, J.** Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 139-144.
- Kučera, J.** Quis novit momentum partus (nativitatis)? Zdravotnictví a právo, 1999, č. 12, s. 10-12.
- Kühn, Z.** K otázce vymezení lidského plodu z hlediska trestního práva. Trestní právo, 1998, č. 10, s. 19-21.
- Lorenz, K.** Takzvané zlo. 2. vydání. Praha: Academia, 2003.
- Luby, Š.** Problém vymedzenia pojmu smrti. Právny obzor, 1971, č. 1, s. 29-39.
- Malý, K.** Orlík. Kriminalistický sborník, 1998, č. 4, s. 2-13.
- Malý, K.** Oběti z Jizery. Kriminalistický sborník, 1998, č. 2, s. 2-7.
- Marešová, A.** Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1995.
- Marešová, A.** Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem. Praha: IKSP, 2004.
- Mitlöchner, M.** Čas jako právní skutečnost. (k trestnosti vraždy novorozeného dítěte matkou). Bulletin advokacie, 2000, č. 1, s. 44-45.
- Mitlöchner, M.** K vymezení objektu trestných činů proti životu. Socialistická zákonost, 1988, č. 4, s. 198-200.

- Mitlöchner, M.** Vražda, její etiologie a prevence. *Trestní právo*, 2003, č. 3, s. 10-14.
- Mitlöchner, M., Režňáková, M.** K vymezení objektu trestných činů proti životu. *Trestní právo*, 1997, č. 12, s. 16-17.
- Musil, J.** Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, č. 10, s. 10-14.
- Musil, J., Vanduchová, M. (ed.)** Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Kodex Bohemia, s.r.o., 1998.
- Nováková, Š.** Několik doplňujících poznámek k článku prof. D. Císařové, DrSc. „Iura novit curia“. *Trestní právo*, 1999, č. 9, s. 20.
- Nožina, M.** Mezinárodní organizovaný zločin v české republice. Praha: Themis, 2003.
- Říha, J.** Ještě k privilegovaným skutkovým podstatám. *Trestní právo*, 2004, č. 3, s. 22-24, č. 4, s. 9-18.
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.,** Základy trestní odpovědnosti. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, s. r. o., 2003.
- Tichý, L.** Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestní právo*, 2006, č. 7 až 8, s. 19-28.
- Uzel, R.** Porod a začátek života. *Trestní právo*, 1999, č. 4, s. 12-15.
- Vališová, V.** K trestnému činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 4, s. 66-67.
- Vykopalová, H.** Agrese jako jedna z příčin delikventního a kriminálního chování. *Trestní právo*, 1998, č. 11, s. 22-24, č. 12, s. 12-16.
- Zachar, A.** Historický vývoj trestnoprávní úpravy vražd od prvopočiatkov do prijatie zákona 140/1961 Zb. *Trestní právo*, 2006, č. 12, s. 22-25, 2007, č. 1, s. 19-24.
- Zachar, A.** Trestné činy vražd z pohľadu rekodifikácie trestného zákona v Slovenskej republike. *Trestní právo*, 2005, č. 8, s. 22-24., č. 9, s. 16-24.
- Zahrádka, J.** Vraždy novorozeňat. *Kriminalistický sborník*, 1974, č. 7, s. 419-426.
- Zelenka, P.** Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995. *Trestní právo*, 1998, č. 5, s. 6-8.
- Zapletal, J.** K některým otázkám prevence vražd. *Československá kriminalistika*, 1976, č. 2, s. 134-141.
- Zapletal, J.** K problematice násilí a násilné kriminality v současnosti. *Kriminalistika*, 1994, č. 2, s. 147-153.
- Zapletal, J.** Úmyslná usmrcení. *Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: VÚK, 1980.